सत्यमेव जयते

महाराष्ट्र शासन

कार्यक्रम अंदाजपत्रक

२०२६-२०२७

महसूल व वन विभाग

४

(भूमि अभिलेख विभाग)

शासकीय मुद्रणालय, नागपूर
२०२६

कार्यक्रम अंदाजपत्रक

२०२६-२०२७

महसूल व वन विभाग

४

(भूमि अभिलेख विभाग)

महसूल व वन विभागाने तयार केलेल्या कार्यक्रम अंदाजपत्रकाची यादी

कार्यक्रम अंदाजपत्रकाचा क्रमांक	कार्यक्रम अंदाजपत्रकाचे नाव
१	महसूल व पुनर्वसन विभाग
२	वने
३	नोंदणी व मुद्रांक विभाग
४	भूमि अभिलेख विभाग

अनुक्रमणिका

		पृष्ठांक
प्रास्ताविक		(१)
समग्र कार्यक्रम		(३)
रचनात्मक तक्ता १		(४)
रचनात्मक तक्ता २		(४)
१.	भू-मापन व जमाबंदी कार्ये	०१ ते ११
२.	भूमि अभिलेख	११ ते १८
३.	कार्यक्रम एकूण अर्थसंकल्पीय अंदाज	१९ ते २७
४.	धारण जमिनीचे एकत्रीकरण	२९
५.	डोंगरी विभाग विकास कार्यक्रम	२९
६.	डिजीटल इंडिया भूमि अभिलेख आधुनिकीकरण कार्यक्रम (DILRMP)	२९ ते ३२
७.	महालेखापाल मुंबई/नागपूर यांचेकडील प्रलंबित निरीक्षण अहवालाची स्थिती (महसूल जमा/खर्च विषयक)	३३ ते ३९
८.	PERFORMANCE BUDGET (English) (Revenue & Forest Department)	1 to 12

प्रास्ताविक

महसूल व वन विभागाअंतर्गत जी विविध खाती येतात त्यापैकी भूमि अभिलेख हा एक विभाग आहे. सदर विभाग जमाबंदी आयुक्त आणि संचालक, भूमि अभिलेख यांच्या नियंत्रणाखाली असतो व ते या विभागाचे प्रमुख म्हणून काम पाहतात आणि विभागाच्या प्रशासनावर व क्षेत्र संरचनेवर नियंत्रण ठेवतात. सदर विभागाची शासन निर्णय महसूल व वन विभाग क्र. आस्थापना-१०९३-प्र. क्र. १९-ल १, दिनांक १८-८-१९९४ अन्वये दिनांक १-१०-१९९४ पासून तालुका स्तरावर पुनर्रचना करण्यात आलेली आहे. या विभागाच्या विविध कार्याचे नियंत्रण व समन्वयन (१) अ. ज. आ. आणि संभूअ (२) उ. सं. भू. अ. (भूमापन), (३) उ. सं. भू. अ. (नागरी भूमापन) (४) उ. सं. भू. अ. (एकत्रीकरण) (५) तसेच महसूल व वन विभाग यांचेकडील शासन निर्णय क्र. ईएसटी-२०१८/प्र.क्र.१२६/ई-८, दिनांक ८-९-२०२० अन्वये उपजिल्हाधिकारी तथा राज्य समन्वयक ई-फेरफार पद निर्माण केलेले असून यांच्या सहाय्याने मुख्यालय पातळीवर केले जात असून यांना २१ राजपत्रित कार्यालय अधीक्षक व १ कोषागार विभागाकडील लेखा अधिकारी मदत करतात.

प्रादेशिक पातळीवर उप-संचालक, भूमि अभिलेख यांची कार्यालये असून त्यांची मुख्यालये मुंबई, नाशिक, पुणे, छत्रपती संभाजीनगर, अमरावती व नागपूर येथे आहेत. प्रादेशिक उप-संचालक, भूमि अभिलेख हे जी कामे जमाबंदी आयुक्त आणि संचालक, भूमि अभिलेख, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांनी विशेष करून राखून ठेवलेली असतात ती कामे वगळता, त्यांच्या प्रदेशातील भूमि अभिलेख विभागाच्या सर्व कार्याचे समन्वयन व प्रशासन करण्याबाबत जबाबदार असतात.

जमिनीबाबतच्या सर्व प्रकरणांचे प्रशासन सुरळीत होण्यासाठी आवश्यक असणारी आकडेवारी गोळा करणे व पुरविणे हे भूमि अभिलेख विभागाचे काम आहे. महसुली व दिवाणी न्यायालयांतील अभियोगाची संख्या कमी करणे, त्यांच्यावरील खर्च कमी करणे यांसाठी या विभागाने भूमापन करून तयार केलेले अभिलेख व नकाशे यांची मदत होते. भू-मापन अभिलेखाच्या आधारे तयार केलेले अधिकृत अभिलेख जमिनीच्या वैयक्तिक धारकाच्या हक्काचे संरक्षण करतात. तसेच, पुढील गोष्टीसाठी हा विभाग जबाबदार असतो.

(१) राज्यातील सर्व नियतकालिक महसुली जमाबंदीच्या व्यवहाराचे काम पाहणे आणि प्रत्येक जमिनीच्या स्वतंत्र तुकड्यावर आकारणी करणे, तुकड्यावरील आकाराची फेरतपासणी करणे, (२) महसुली अधिकाऱ्यांना भू-मापन व जमाबंदी प्रकरणाबाबतचे प्रशिक्षण देणे आणि शेवटची सर्वात महत्त्वाची गोष्ट म्हणजे, (३) मुंबईचा धारण जमिनीचे तुकडे पाडण्याला प्रतिबंध करण्याबाबत व जमिनीचे एकत्रीकरण करण्याबाबत अधिनियम, १९४७ यांचे कार्यान्वयन करणे.

विभागाने तयार केलेल्या भू-मापन अभिलेखावरून सर्व राज्यांच्या महसुली प्रशासनाकरिता अत्यावश्यक असलेली आधारसामुग्री उपलब्ध होते आणि त्यामुळे विविध विभागाद्वारे हाती घेण्यात आलेल्या निरनिराळ्या विकास योजना तयार करण्यास मदत होते. अशारीतीने तयार करण्यात आलेल्या अभिलेखात वेळोवेळी झालेले बदल समाविष्ट करून तो अद्ययावत ठेवण्यात येतो. गावठाण आणि शहरे यांची पाहणी विस्तृत प्रमाणात करण्यासंबंधीचे काम येथे आयोजित करण्यात येते व पार पाडण्यात येते. अशारीतीने तयार केलेल्या अभिलेखांचे योग्य परिरक्षण केले जाते. विभाग पुढील बाबतीत विशेष भू-मापनांचे काम हाती घेतो :—

(१) भूमि संपादनाची निरनिराळी कामे ;

(२) अर्ज करण्यात आल्यास दोन खासगी व्यक्तींच्या जमिनींची हद्द निश्चित करणे ; व

(३) सार्वजनिक संस्था किंवा शासकीय विभाग.

प्रशासकीय प्रयोजनांसाठी निरनिराळ्या विभागांना गावाचे व इतर नकाशे त्याचप्रमाणे अभिलेखातील उतारे देण्याची व्यवस्था या विभागातर्फे होते. थोडक्यात म्हणजे, हा विभाग जमीन महसुलाचे प्रशासन सुरळीत चालण्यासाठी व कृषी भूमि विषयक सुधारणा हाती घेण्यासाठी शासनाच्या विविध विभागांना मूलभूत आधारसामुग्री पुरवतो. अशारितीने ह्या विभागाचा महसुली प्रशासनाशी फार निकटचा संबंध आहे.

भूमि अभिलेख विभागामार्फत डिजिटल इंडिया भूमि अभिलेख आधुनिकीकरण DILRMP ही केंद्र शासन पुरस्कृत योजना राबविली जात आहे. या योजने अंतर्गत महसूल व भूमि अभिलेख विभागाकडील महत्त्वाच्या गाव नमुन्यांचे व अभिलेखाचे संगणकीकरण करण्याचे काम चालू आहे.

या प्रकाशनात भूमि अभिलेख विभागाचे कार्यक्रम अंदाजपत्रक सादर करण्याचा प्रयत्न केला आहे. या संबंधातील मूलभूत कसोटी ही आहे की, कोणत्याही विभागाच्या कार्यक्रम अंदाजपत्रकात, ज्या कार्यक्रमासाठी त्या विभागाने विशेष करून निधी मागितला असेल, अशा कार्यक्रमाचा समावेश करण्यात येतो म्हणून या प्रशासनात भूमि अभिलेख विभागाच्या नियंत्रणाखाली असलेली सर्व अर्थसंकल्पीय अनुदाने साकल्याने दर्शविली असून त्या विषयी स्पष्टीकरण केले आहे.

भूमि अभिलेख विभागाद्वारे पार पाडल्या जाणाऱ्या कार्याच्या विश्लेषणाच्या आधारे पुढील कार्यक्रम निश्चित करण्यात आले आहेत :—

(१) भू-मापन व जमाबंदी कार्ये ;

(२) भूमि अभिलेख ;

(३) धारण जमिनीचे एकत्रीकरण.

समग्र कार्यक्रम

कार्यक्रम अंदाजपत्रक हे प्राथमिक अवस्थेत असले तरी सर्व दृष्टीने परिपूर्ण असणार नाही व असणे शक्यही नाही. जसजसे अनुभव येतील तसतशी त्यात सुधारणा घडवून आणता येईल. कामाच्या प्रत्येक बाबीसाठी ठरविलेल्या परिमाणानुसार नियोजित कार्याचे लक्ष्य साध्य/उद्दिष्टपूर्ती दर्शविण्यासाठी जरूर तेथे आवश्यक बदल कार्यक्रम तक्त्यांमध्ये केलेले आहेत.

(अ) प्रास्ताविकात नमूद केल्याप्रमाणे या खात्याच्या सर्व बाबींचा परामर्श घेणे कठीण आहे. तथापि, भूमि अभिलेख विभागाकडून ज्या योजनेमुळे शासनास उत्पन्न मिळाले अशा योजना व त्याचा तपशील खालीलप्रमाणे आहे :—

(१) पोटहिस्सा मोजणी.

(२) गावठाण मोजणी (२,००० लोकवस्तीवरील गावे).

(३) शहर भूमापन मोजणी काम. (विस्तारित क्षेत्र)

(४) नगर भूमि अभिलेख (नगरपालिका असलेल्या शहराचे नगर भूमापन अभिलेखांचे परिरक्षण).

(५) तालुका भूमि अभिलेख (शेतजमिनीच्या भूमि अभिलेखांचे परिरक्षण).

(६) धारण जमिनीचे एकत्रीकरण.

(७) प्रशिक्षण प्रबोधिनी

(१) सर्व प्रकारची महसूल वसुली :

१. उपअधीक्षक भूमी अभिलेख/नगर भूमापन अधिकारी कार्यालयात अद्ययावत भूमि अभिलेख ग्रामवार ठेवण्यात येतात. त्या अभिलेखांच्या आधारे मोजणी व हद्द निश्चितीचे काम केले जाते.

२. अशा मुख्य लेखाशीर्ष (अ) ००२९ जमीन महसूल भूमापन क्षेत्रातील मोजणी फी, नक्कल फी इत्यादी (ग्रामीण क्षेत्र) व (ब) ०५०६ जमीन सुधारणा नगर भूमापन क्षेत्रातील मोजणी फी, नक्कल फी इत्यादी (शहरी क्षेत्र) या पासून मिळणाऱ्या महसूल वसुलीचा सन २०२४-२०२५ ते २०२५-२०२६ बाबतचा तपशील खालीलप्रमाणे देण्यात आला आहे.

(१) सर्व प्रकारची महसूली वसूली :

(उत्पन्नाचे आकडे हजारात)
Income Rs. In Thousand

अ. क्र. Sr. No.	विभाग Division	प्रत्यक्ष उत्पन्न २०२४-२५ Actual income during 2024-2025			प्रत्यक्ष उत्पन्न २०२५-२६ १-४-२०२५ ते ३१-१०-२०२५ Actual income during 2025-2026 1-4-2025 to 31-10-2025			अपेक्षित उत्पन्न १-११-२०२५ ते ३१-३-२०२६ Probable income during during 1-11-2025 to 31-3-2026			अपेक्षित उत्पन्न २०२६-२७ Probable income during 2026-2027		
		००२९ भूमापन 0029 Land Revenue	०५०६ नागरी भूमापन 0506 Land Reform	एकूण Total	००२९ भूमापन 0029 Land Revenue	०५०६ नागरी भूमापन 0506 Land Reform	एकूण Total	००२९ भूमापन 0029 Land Revenue	०५०६ नागरी भूमापन 0506 Land Reform	एकूण Total	००२९ भूमापन 0029 Land Revenue	०५०६ नागरी भूमापन 0506 Land Reform	एकूण Total
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)	(६)	(७)	(८)	(९)	(१०)	(११)	(१२)	(१३)	(१४)
१	जमाबंदी आयुक्त Settlement Commissioner	३७१७००	०	३७१७००	४३७५००	०	४३७५००	३१२५००	०	३१२५००	४४६०००	०	४४६०००
२	पुणे Pune	८५८४००	१८६९००	१०४५३००	६००९००	६४०००	६६४९००	४२९२००	४५७००	४७४९००	१०३००	२२४२००	१२५४३००
३	मुंबई Mumbai	५३५८००	२३६३००	७७२१००	३०७४००	१२२७००	४३०१००	२१९५००	८७६००	३०७२००	६४२९००	२८३५००	९२६५००
४	नाशिक Nashik	३९१४००	५०४००	४४१८००	३२२७००	२४८००	३४७५००	२३०५००	१७७००	२४८२००	४६९६००	६०४००	५३०१००
५	छ. संभाजीनगर Chh. Sambhaji Nagar	६४९४००	३८६००	६८८०००	४६१९००	१९७००	४८१६००	३२९९००	१४१००	३४४०००	७७९२००	४६३००	८२५६००
६	अमरावती Amravati	३३४०००	२३७००	३५७७००	२०१५००	११७००	२१३२००	१४३९००	८४००	१५२३००	४००८००	२८४००	४२९२००
७	नागपूर Nagpur	४७४४००	७२५००	५४६९००	३६९३००	४३८००	४१३१००	२६३७००	३१३००	२९५१००	५६९२००	८७०००	६५६२००
	एकूण Total	**३६१५१००**	**६०८४००**	**४२२३५००**	**२७०१२००**	**२८६७००**	**२९८७९००**	**१९२९४००**	**२०४८००**	**२१३४२००**	**४३३८१००**	**७३००००**	**५०६८२००**

(२) धारण जमिनीचे एकत्रीकरण :

एकत्रीकरण योजनेमध्ये झालेल्या अभिलेखांच्या नकला अर्जदार यांना त्यांचे मागणीनुसार पुरविण्यात येतात यामधून नक्कल फी चे उत्पन्न मिळते.

(३) कर्मचाऱ्यांना सेवा प्रशिक्षण देण्यासाठी कायमस्वरूपी प्रबोधिनी :

नव्याने प्रवेश करणाऱ्या कर्मचाऱ्यांच्या कामाचा दर्जा उंचावणेसाठी व शासनाचे कामकाजात सुधारणा होण्याचे दृष्टीने शासकीय कर्मचाऱ्यांना विभागाचे कामकाजाचे संबंधीचे व अधिनियमाचे प्रशिक्षण देण्याची अत्यंत निकड असल्याने प्रशिक्षण प्रबोधिनी दिनांक १-९-१९८५ पासून औरंगाबाद येथे सुरू करण्यात आली आहे. सदर प्रशिक्षण शाळेचे सन २०११ मध्ये भूमि अभिलेख प्रशिक्षण प्रबोधिनी असे नामकरण केले आहे. प्रशिक्षणाच्या प्रत्येक सत्राचे अखेर सेवाप्रवेशोत्तर प्रशिक्षण परीक्षा घेण्यात येते.सेवाप्रवेशोत्तर प्रशिक्षण घेणे व सेवाप्रवेशोत्तर प्रशिक्षण परीक्षा पास होणे भूमि अभिलेख विभागात सेवाप्रवेश केलेल्या प्रत्येक उमेदवारांस बंधनकारक आहे.ऑक्टोबर २०२२ अखेर सुमारे ७२६० सेवा प्रवेशोत्तर सत्राअंतर्गत प्रशिक्षण देणेत आले आहे.

भूमि अभिलेख प्रशिक्षण प्रबोधिनी, औरंगाबाद येथे विविध प्रकारचे सर्व प्रशिक्षण कार्यक्रमांतर्गत सुमारे २९४३० कर्मचाऱ्यांना प्रशिक्षण देण्यात आले आहे.

भूमि अभिलेख विभागातील प्रशिक्षणाची निकड लक्षात घेऊन औरंगाबाद व्यतिरिक्त अजून एक संस्था तांत्रिक प्रशिक्षण देणेसाठी आवश्यक असल्याचे लक्षात घेऊन महसूल व वन विभाग शासन निर्णय क्र. आस्था २०१२/२६७/प्र.क्र.४६/ई.६, दिनांक ५/२/२०१३ अन्वये मुळशी येथे भूमि अभिलेख प्रशिक्षण प्रबोधिनी, पुणे ही नवीन संस्था स्थापन करणेबाबतचा शासन निर्णय घेणेत आलेला आहे.

रचनात्मक तक्ता (१)

जमाबंदी आयुक्त आणि संचालक, भूमि अभिलेख (म. राज्य), पुणे आ-१

अप्पर जमाबंदी आयुक्त आणि अतिरिक्त संचालक भूमि अभिलेख	उप संचालक, भूमि अभिलेख संलग्न जमाबंदी आयुक्त (भूमापन), पुणे	उप संचालक, भूमि अभिलेख संलग्न जमाबंदी आयुक्त (एकत्रीकरण), पुणे	उप संचालक, भूमि अभिलेख संलग्न जमाबंदी आयुक्त (नागरी भूमापन), पुणे	राज्य संचालक, महसूल माहिती तंत्रज्ञान कक्ष जमाबंदी आयुक्त कार्यालय
का. अ. आ-१ ते ४ – ५ का. अ. आय टी १,२ – २ ले. अ. – १ स. ले. अ – २	का. अ. भू. १ ते ५ – ५	का. अ. – १ रा.भू.अ.आ.का.१ – १	का. अ. १ ते ३ – ३ स्वामित्व – १ नक्शा – १	रा.भू.अ.आ.का.२. – १

का. अ. आ.	– कार्यालय अधीक्षक आस्थापना	का.अ.भू.-	कार्यालय अधीक्षक भूमापन
ले. अ.	– लेखा अधिकारी	रा.भू.अ.आ.का.-	राष्ट्रीय भूमि अभिलेख आधुनिकीकरण कार्यक्रम
स. ले. अ.	– सहाय्यक लेखा अधिकारी.		

रचनात्मक तक्ता (२)

जमाबंदी आयुक्त आणि संचालक, भूमि अभिलेख (म. राज्य), पुणे

वर्ग-१	उ.सं.भू.अ., पुणे. - १	उ.सं.भू.अ., मुंबई. - १	उ.सं.भू.अ., नाशिक. - १	उ.सं.भू.अ., नागपूर. - १	उ.सं.भू.अ., अमरावती. - १	उ.सं.भू.अ., छत्रपती संभाजीनगर - १
वर्ग-१	जि.अ.भू.अ. - ६	जि.अ.भू.अ. - ८	जि.अ.भू.अ. - ६	जि.अ.भू.अ. - ७	जि.अ.भू.अ. - ६	जि.अ.भू.अ.-९ व प्राचार्य -१
वर्ग-२	का. अ. संलग्न उ.सं.भू. - १ उप. अ.भू.अ. - ५६	का. अ. संलग्न उ.सं.भू. - १ उप. अ.भू.अ. - ४७	का. अ. संलग्न उ.सं.भू. - १ उप. अ.भू.अ. - ५४	का. अ. संलग्न उ.सं.भू. - १ उप. अ.भू.अ. - ६३	का. अ. संलग्न- १ उ.सं.भू. उप. अ.भू.अ.- ५४	का. अ. संलग्न उ.सं.भू. - १ उप. अ.भू.अ. - ७६ निदेशक क्र १ ते ४ - ४
वर्ग-२	न. भू. अ. - ८	न. भू. अ. - १३	न. भू. अ. - ५	न. भू. अ. - ३	. .	न. भू. अ. - १
वर्ग-२	वि. उप. अ. भू. अ. (गां) - १	वि.उप अ.भू.अ. तथा चौ. अ.क्र. १ ते ४ मिरा-भाईदर जि. ठाणे - ४	वि.उप अ.भू.अ. (न. भू.) - २	वि.उप अ.भू.अ. (गां) - १	वि. उप. अ. भू. अ. तथा चौ. अ. (श. मा.) १ ते ४ - ४	- -
वर्ग-२	वि. उप. अ. भू. अ. (श. मा.) १,२ - २	- -	वि. उप. अ.भू. तथा चौ. अ. (श.मा.) नाशिक क्र. १,२,३ - ३	- -	वि. उप अ. भू. अ. (गां) ३ - ३	- -

उ. सं. भू. अ.	— उप-संचालक, भूमि अभिलेख	का.अ.संलग्न उ.सं.भू.अ. -	कार्यालय अधीक्षक संलग्न उपसंचालक भूमि अभिलेख
जि.अ.भू.अ.	- जिल्हा अधीक्षक, भूमि अभिलेख		
उप. अ.भू.अ.	- उप अधीक्षक, भूमि अभिलेख	वि.उप.अ.भू.अ. (न.भू.) -	विशेष उप अधीक्षक, भूमि अभिलेख (नगर भूमापन)
न.भू.अ.	- नगर भूमापन अधिकारी		
वि.उप.अ.भू.अ. (गां.)	- विशेष उप अधीक्षक, भूमि अभिलेख (गांवठाण)	वि.उप.अ.भू. तथा चौ.अ. -	विशेष उप अधीक्षक, भूमि अभिलेख तथा चौकशी अधिकारी

१. भू-मापन व जमाबंदी कार्ये

(एक) प्रास्ताविक :

(१.१) मोजणी :

जमीन महसूल, जमाबंदी व अधिकार अभिलेख इत्यादींसाठी शेतजमिनीची मोजणी व वर्गीकरणाचे काम या विभागाकडून केले जाते. त्याचप्रमाणे शहरातील व खेड्यातील अकृषिक जमिनीचे मोजणी कामही केले जाते. तसेच प्रारंभिक (ओरिजीनल) मोजणी, पुनर्मोजणी, पोटहिस्सा मोजणी, गावठाण मोजणी, शहरातील मोजणी इत्यादी प्रकारची निरनिराळी कामेही या विभागाकडून केली जातात.

(१.२) जमाबंदी :

व्यक्तिगत धारण जमिनीची जमीन महसूल आकारणी निश्चित करण्याचे कामाचे दृष्टीने जमीन महसूल अधिनियमाचे उपबंधानुसार होत असलेल्या जमिनीची नियतकालिक जमीन महसूल जमाबंदी करण्यात येते. जमिनीचे वर्गीकरण करून जमिनींची उत्पादन क्षमता विचारात घेतल्यानंतर व प्रदेशाचे इतर फायदे व तोटे विचारात घेऊन जमाबंदी करण्यात येते. अशा जमाबंदीचे एक युनिट (घटक) पूर्वी तालुका म्हणून ओळखण्यात येत असे. परंतु त्यानंतर एकजीनसी प्रदेश युनिट म्हणून मानण्यात आला आणि आता महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता, १९६६ अन्वये, जमाबंदीच्या तत्त्वात काही बदल करण्यात आला आहे. अशारीतीने निश्चित करण्यात आलेल्या आकारणीची हमी सर्वसाधारणपणे ३० वर्षे इतकी असते. अशा प्रकारची मूळ किंवा यथास्थिती फेरजमाबंदीची कामे राज्यातील भू-मापन केलेल्या सर्व गावांमध्ये पूर्ण करण्यात आली आहे. तथापि, राज्यातील बहुतेक जमाबंदीचा कालावधी संपलेला आहे, आणि आता नव्याने जमाबंदीची कामे हाती घेणे नियत झाले आहे. कायद्यानुसार वरील जमाबंदी होईपर्यंत विद्यमान जमाबंदी चालू ठेवण्यात आली आहे. महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता, १९६६ च्या कलम ९२ अन्वये शासन कोणत्याही वेळी नवीन जमाबंदीचा आदेश देऊ शकते. महसूल व वन विभागाकडील क्र. संकीर्ण १०११/२१०३ प्र. क्र. ६१८/ल-१, दि.-६/१०/२०१५ अन्वये राज्याची पुनर्मोजणी करणे कामी मंजुरी देण्यात आलेली आहे.

मोजणी व जमाबंदी हा भूमि अभिलेख विभागाचा एक महत्त्वाचा कार्यक्रम आहे. ह्या कार्यक्रमाखाली तीन प्रकारची कार्ये चालू आहेत :—

सी-(१) जमाबंदी आयुक्त व संचालक, भूमि अभिलेख.

सी-(२) पोट-हिस्सा मोजणी.

सी-(३) वसुलीयोग्य गावठाण भू-मापन योजना.

सी- (१) जमाबंदी आयुक्त व संचालक, भूमि अभिलेख :

जमाबंदी आयुक्त आणि संचालक, भूमि अभिलेख हे या विभागाचे प्रमुख म्हणून काम पाहतात आणि प्रशासनावर व क्षेत्रीय कार्यालयावर नियंत्रण ठेवतात. या विभागाचे विविध कार्यांचे नियंत्रण व समन्वय अप्पर जमाबंदी आयुक्त व ३ उपसंचालक, भूमि अभिलेख यांच्या सहाय्याने मुख्यालय पातळीवर केले जाते. यांना २१ राजपत्रित कार्यालय अधीक्षक व कोषागार विभागाकडील १ लेखाधिकारी मदत करतात.

प्रादेशिक पातळीवर सहा उपसंचालक, भूमि अभिलेख असून त्यांची मुख्यालये पुणे, नागपूर, औरंगाबाद, मुंबई, नाशिक व अमरावती येथे आहेत. प्रादेशिक उप संचालक, भूमि अभिलेख यांच्यावर जमाबंदी आयुक्त व संचालक, भूमि अभिलेख, महाराष्ट्र राज्य यांनी राखून ठेवलेली कामे वगळता त्यांचे प्रदेशातील भूमि अभिलेख विभागाच्या इतर सर्व कार्यांचे समन्वयन व प्रशासन करण्याची जबाबदारी सोपविण्यात आली आहे.

सी- (२) पोट-हिस्सा मोजणी :

व्यक्तिगत धारण केलेल्या भू-मापन क्रमांकाचा पोटविभाग आणि अशा पोटविभागाचे पडलेले पोटविभाग यांची मोजणी करून त्यांचे नकाशे तयार करावे लागतात. अर्जदार यांनी पोटहिस्सा करून देणेची मागणी केलेनंतर महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता, १९६६ मधील कलम ८७ प्रमाणे अशा पोट-हिश्श्यांची मोजणी करण्यात येते व मोजणीचा खर्च खातेदारांकडून पोटहिस्सा मोजणीच्या स्वरूपात भरुन घेतला जातो.

जमाबंदी आयुक्त कार्यालयाकडील दिनांक २९-९-२०१८ व १८-११-२०१९ रोजीच्या पोट हिस्सा मोजणी परिपत्रकाप्रमाणे जमीन धारकांचे पोट हिस्सा मोजणीची कामे सत्वर होतील तसेच शासनाच्या महसुलामध्ये वाढ होईल.

सी- (३) वसुलीयोग्य गावठाण भू-मापन योजना :

शेत जमिनीच्या प्रारंभिक मोजणीच्या वेळी गावे आणि शहरे यातील गावठाणांखालील क्षेत्राचे भू-मापन केले नव्हते. त्यामुळे क्षेत्र हक्क आणि नकाशे याबाबतचे कोणतेही अभिलेख उपलब्ध नव्हते. असे अभिलेख तयार करण्याचे दृष्टीने व विकास योजना तयार करणे सोयीचे जावे म्हणून महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता, १९६६ च्या कलमे ७९ व १२६ चे उपबंधानुसार अशा गावातील आणि शहरातील गावठाणाच्या भू-मापनाची कामे हाती घेण्यात आलेली आहेत. सन २०२२-२०२३ मध्ये ५६३३ गावांचे काम प्रगतीत आहे. अशा भू-मापनाचा संपूर्ण खर्च जरी आरंभी शासनाकडून होत असला तरी तो संपूर्ण खर्च सनद फीच्या रूपाने खातेदारांकडून वसूल केला जातो.

सर्व गावातील महसूल फी भू-मापनाचे आणि जमाबंदीचे काम पूर्वीच पूर्ण करण्यात आले असल्याने पुनर्मोजणी करण्याच्या कामी आदेश दिले तरच वर नमूद केलेल्या तीन योजनेशिवाय हेही काम या विभागास करावे लागेल. अभिलेखाचे परिरक्षण करणाऱ्या तालुका भू-मापन कार्यालयातील कर्मचारीवृंदाकडे हे काम सध्या सोपविण्यात आल्यामुळे या कामाचा स्थूलमानाने पडणाऱ्या कार्यभाराचा सारांश या ठिकाणी देण्यात आला नाही.

(दोन) कार्यक्रमांच्या कार्यभाराचा सारांश व वित्तीय आवश्यकतांचे स्पष्टीकरण :

(**II**) Programme Work-load Summary and Explanation of Financial Requirements :

क (एक) जमाबंदी आयुक्त—

(२.१) निरीक्षण कार्यक्रम :

(१) जमाबंदी आयुक्त आणि संचालक, भूमि अभिलेख (महाराष्ट्र राज्य), पुणे हे विभाग प्रमुख म्हणून काम पाहतात. त्यांचे अधिनस्त ६ प्रादेशिक प्रमुखांची कार्यालये असून उप-संचालक, भूमि अभिलेख हे प्रादेशिक प्रमुख आहेत. महाराष्ट्र शासनाचे सा. प्र. विभागाचे परिपत्रक क्रमांक निरीक्षण-१०८५/५७/१८-(र. व. का.) दिनांक २६-४-१९८५ अन्वये विहित केल्याप्रमाणे विभाग प्रमुखांनी प्रादेशिक प्रमुखांचे कार्यालयांची प्रत्येक वर्षी तपासणी करण्याचे विहित केलेले आहे. त्याप्रमाणे जमाबंदी आयुक्त आणि संचालक, भूमि अभिलेख हे पूर्वीपासून सर्व उप-संचालक, भूमि अभिलेख यांचे कार्यालयाची तपासणी दरवर्षी पूर्ण करतात.

(२) उप-संचालक, भूमि अभिलेख, पुणे, मुंबई, नाशिक, औरंगाबाद, अमरावती व नागपूर हे प्रादेशिक प्रमुख म्हणून काम करतात. जमाबंदी आयुक्त आणि संचालक, भूमि अभिलेख (महाराष्ट्र राज्य), पुणे यांचेकडील परिपत्रक क्रमांक प्रशासन-६११/ई-४/७७, दिनांक २१-४-७७, अन्वये त्यांना प्रत्येक वर्षी त्यांचे अधिनस्त असलेल्या अधीक्षक, भूमि अभिलेख संवर्गातील वर्ग-१ अधिकाऱ्यांचे कार्यालयाची तपासणी करण्याचे विहित केलेले असून उप अधीक्षक, भूमि अभिलेख संवर्गातील वर्ग-२ चे अधिकाऱ्यांचे कार्यालयाची तपासणी दर चार वर्षांनी करण्याचे विहित केलेले आहे. त्यांनी केलेल्या तपासणी कामाची माहिती खालीलप्रमाणे आहे.—

तक्ता–२

TABLE–II

(२.१) निरीक्षण कार्यक्रम

अ. क्र.	विभागीय प्रमुख	प्रत्यक्ष तपासणी झालेल्या कार्यालयांची संख्या सन २०२४-२०२५	सन २०२५-२०२६ मध्ये तपासणी झालेल्या कार्यालयांची संख्या		सन २०२६-२७ मध्ये अंदाजे तपासणी होणाऱ्या कार्यालयांची संख्या
			प्रत्यक्ष झालेले तपासणी १-४-२०२५ ते ३१-१२-२०२५	संभाव्य होणारी तपासणी १-१-२०२६ ते ३१-३-२०२६	
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)	(६)
१	जमाबंदी आयुक्त कार्यालय, पुणे Settlement Commissioner, Office Pune	०५	६३	१२	२४
२	पुणे Pune	३४	०१	१७	३०
३	मुंबई Mumbai	२५	१३	१३	२६
४	नाशिक Nashik	१५	१७	०६	२३
५	छत्रपती संभाजीनगर Chh. Sambhaji Nagar	३४	१८	८	२८
६	अमरावती Amravati	२०	१४	१०	२३
७	नागपूर Nagpur	२१	०९	१६	२६
	एकूण Total . .	१५४	१३५	८२	१८०

टीप.—(१) वरील कार्याखेरीज उप-संचालक, भूमि अभिलेख यांना त्यांचे विभागातील कार्यालयांचे बाहेरील तांत्रिक पाहणी करावी लागते.

N.B.—(1) In addition to the office inspection the Deputy Director of Land Records are required to test the technical work in field.

(तीन) कर्मचारीविषयक गोषवारा :

(III) Personnel Summary :

तक्ता-३

TABLE - III

अनुक्रमांक Serial No.	पदनाम Designation	वेतन श्रेणी Pay Scale (ग्रेड पे)	पदसंख्या No. of posts		
			2024-2025	2025-2026	2026-2027
(1)	(2)	(3)		(4)	
	राजपत्रित— *Gazetted—*				
१.	जमाबंदी आयुक्त आणि संचालक, भूमि अभिलेख (म. रा.), पुणे. Settlement Commissioner and Director of Land Records, M.S., Pune.	संवर्ग पद	1	1	1
२.	अप्पर जमाबंदी आयुक्त आणि अतिरिक्त संचालक, भूमि अभिलेख Additional Settlement Commissioner and Additional Director of Land Records.	संवर्ग पद	1	1	1
३.	उपसंचालक, भूमि अभिलेख संलग्न ज. आ. Deputy Director of Land Records Attached to S. C.	S-23 (67700-208700)	3	3	3
४.	उपसंचालक, भूमि अभिलेख Deputy Director of Land Records.	S-20 (56100-177500)	6	6	6
५.	जिल्हा अधीक्षक, भूमि अभिलेख. District Superintendent, Land Records.	S-20 (56100-177500)	36	36	36
६.	जिल्हा अधीक्षक, भूमि अभिलेख संलग्न उपसंचालक, भूमि अभिलेख District Superintendent, Land Records. Attached Deputy Director of Land Records	S-20 (56100-177500)	6	6	6
७.	प्राचार्य, भूमि अभिलेख प्रशिक्षण प्रबोधिनी, Principal, Land Records Training Acadamy,	S-20 (56100-177500)	1	1	1
८.	उपजिल्हाधिकारी तथा राज्य समन्वयक ई-फेरफार Deputy Collector & State Coordinator e-ferfar	S-20 (56100-177500)	1	1	1
९.	रचना व कार्यपद्धती अधिकारी. Organization and Methods Officer.	S-15 (41800-132300)	1	1	1
१०.	उप अधीक्षक, भूमि अभिलेख Deputy Superintendent of Land Records	S-15 (41800-132300)	350	350	350
११.	विशेष उप अधीक्षक, भूमि अभिलेख तथा चौ. अ. (गा) (श.मा.) (न. भू.) Special Deputy Superintendent of Land Records Cum Enquiry Officer (Gaothan)/(CitySurvey)/(Town Survey)	S-15 (41800-132300)	11	11	11
१२.	विशेष उप अधीक्षक, भूमि अभिलेख Special Deputy Superintendent of Land Records	S-15 (41800-132300)	9	9	9
१३.	नगर भूमापन अधिकारी City Survey Officer	S-15 (41800-132300)	30	30	30
१४.	कार्यालय अधीक्षक Office Superintendent .	S-15 (41800-132300)	27	27	27
१५.	निदेशक, भूमि अभिलेख प्रशिक्षण प्रबोधिनी Instructor, Land Records Traning Academy	S-15 (41800-132300)	4	4	4
१६.	लेखा अधिकारी. Accounts Officer. . .	S-16 (44900-142400)	1	1	1
१७.	सहा. लेखा अधिकारी. Asst. Accounts Officer. . .	S-15 (41800-132300)	2	2	2
		एकूण . . Total	490	490	490

तक्ता-३——चालू

TABLE-III—*Contd.*

(1)	(2)	(3)	(4)		
अराजपत्रित वर्ग-३— *Non-Gazetted Class III—*					
१८.	लघुलेखक (उच्च श्रेणी) Stenographer (Higher grade)	S-15 (41800-132300)	2	2	2
१९.	लघुलेखक (निम्न श्रेणी) Stenographer (Lower grade)	S-14 (38600-122800)	9	9	9
२०.	शिरस्तेदार (सर्वसाधारण-२) Shirastedar (General -2)	S-13 (35400-112400)	60	60	60
२१.	शिरस्तेदार (सर्वसाधारण-१) Shirastedar (General -1)	S-13 (35400-112400)	77	77	77
२२.	शिरस्तेदार/Shirastedar	S-13 (35400-112400)	316	316	316
२३.	शिरस्तेदार (आस्था. व लेखा) Shirastedar (Establishment/ Account)	S-13 (35400-112400)	334	334	334
२४.	शिरस्तेदार (सर्वसाधारण-३) Shirastedar (General -3)	S-13 (35400-112400)	19	19	19
२५.	परिरक्षण भूमापक (एकत्रीकरण) Maintenance Surveyor (Consultaion)	S-8 (25500-81100)	587	587	587
२६.	परीक्षण भूमापक/Maintenance Surveyor	S-8 (25500-81100)	626	626	626
२७.	परिरक्षण भूमापक (नझुल)/ Maintenance Surveyor (Nazul)	S-8 (25500-81100)	158	158	158
२८.	परिरक्षण भूमापक (गावठाण)/ Maintenance Surveyor (Gavathan)	S-8 (25500-81100)	21	21	21
२९.	भूकरमापक/Surveyor	S-6 (19900-63200)	1341	1341	1341
३०.	भूकरमापक (सर्वसाधारण-१) Surveyor (General-1)	S-6 (19900-63200)	773	773	773
३१.	सहायक नझुल/ANM Surveyor	S-6 (19900-63200)	23	23	23
३२.	चौकशी सर्वेक्षक/Enquiry Surveyor	S-6 (19900-63200)	12	12	12
३३.	भूकरमापक (बिनशेती-२)/Surveyor (N.A.-2)	S-6 (19900-63200)	5	5	5
३४.	भूकरमापक (छाननी)/Surveyor (Scrutiny)	S-6 (19900-63200)	325	325	325
३५.	भूकरमापक (दुरूस्ती)/Surveyor (Correction)	S-6 (19900-63200)	321	321	321
३६.	भूकरमापक (अभिलेख कक्ष) Surveyor (Record Room)	S-6 (19900-63200)	370	370	370
३७.	उतारा कारकून/Copying Clerk	S-6 (19900-63200)	51	51	51
३८.	भूकरमापक (सर्वसाधारण-२)/Surveyor (General-2)	S-6 (19900-63200)	17	17	17
३९.	भूकरमापक (सविस्तर मोजणी)/Surveyor (Detail)	S-6 (19900-63200)	50	50	50
४०.	भूकरमापक (नगर भूमापन)/Surveyor (City Survey)	S-6 (19900-63200)	327	327	327
४१.	भूकरमापक (सर्वसाधारण-३)/Surveyor (General-3)	S-6 (19900-63200)	331	331	331
४२.	भूकरमापक (गावठाण)/Surveyor (Gavathan)	S-6 (19900-63200)	32	32	32
४३.	भूकरमापक (प्रतिलिपी)/Surveyor (Photocopy)	S-6 (19900-63200)	316	316	316
४४.	भूकरमापक (बिनशेती-१)/Surveyor (N.A.-1)	S-6 (19900-63200)	3	3	3
४५.	भूकरमापक (परिनिरीक्षण)/Surveyor (Maintenance)	S-6 (19900-63200)	1	1	1

तक्ता ३——चालू

TABLE III—*Contd.*

(1)	(2)	(3)	(4)		
अराजपत्रित वर्ग-३—					
Non-Gazetted Class III—					
४६.	वाहन चालक/Driver ..	S-6 (19900-63200)	48	48	48
४७.	दप्तरबंद/ Daftarband ..	S-3(16600-52400)	374	374	374
४८.	आदेशिका वाहक/Process Server	S-3(16600-52400)	9	9	9
४९.	नाईक/Naik ..	S-3(16600-52400)	9	9	9
५०.	शिपाई/Peon ..	S-1(15000-47600)	2252	2252	2252
		एकूण .. Total ..	9199	9199	9199
		एकूण बेरीज .. Grand Total ..	9689	9689	9689

टीप :– शासन महसूल व वन विभाग, निर्णय क्र. आस्थापना-१०९३/प्र. क्र. १९/ल-१, दि. १८-८-१९९४ ने भूमि अभिलेख विभागाची पुनर्रचना दि. १-१०-१९९४ पासून अंमलात आली आहे. त्यामुळे भूमापन तहसीलदार (पोट-हिस्सा) या पदाचे तालुका निरीक्षक, भूमि अभिलेख या पदनामात बदल करण्यात आला आहे. तसेच वर्ग-३ व ४ ची पदे तालुका निरीक्षक, भूमि अभिलेख यांचे आस्थापनेत समायोजित करण्यात आली आहेत. सबब, आता पोट-हिस्सा मोजणीसाठी स्वतंत्र आस्थापना नाही. पोट-हिस्सा मोजणीचे काम हे उपअधीक्षक, भूमि अभिलेख यांचेकडे वर्ग केलेल्या कर्मचाऱ्यांकडून करून घेण्यात येते.

टीप :– शासन महसूल व वन विभाग, निर्णय क्रमांक : संकीर्ण २०१०-११२८-प्र. क्र. २२३-ल-१, दि. २८-६-२०१० अन्वये अधीक्षक, भूमी अभिलेख, तालुका निरीक्षक, भूमि अभिलेख व विशेष तालुका निरीक्षक, भूमि अभिलेख यांचे पदनामात बदल झाला असून, ती पदनामे अनुक्रमे जिल्हा अधीक्षक, भूमि अभिलेख, उप अधीक्षक, भूमि अभिलेख व विशेष उप अधीक्षक, भूमि अभिलेख अशी झाली आहेत.

(चार) वसुली योग्य नगर भूमापन कामे :

(अ) गावठाण मोजणी

राज्यातील सर्व गावातील गावठाण मोजणी योजना शासनाने १९६४ पासून सुरू केली आहे. सदर योजनेनुसार योजनेसाठी होणारा खर्च संबंधित मिळकत धारकांकडून सनद शुल्क रुपाने वसूल करण्यात येतो. सध्या या योजनेखाली भूमापनाचे काम २,००० पेक्षा अधिक लोकसंख्या असलेल्या गावासाठी केले जात होते. सदर योजनेचे काम जलद गतीने होण्याकरीता विशेष उप अधीक्षक, भूमि अभिलेख यांची २० कार्यालय कार्यरत असून उप अधीक्षक भूमि अभिलेख यांचे कार्यालयाकडून देखील सदर काम केले जाणार आहे :–

तक्ता—२

TABLE - II

गावठाण भूमापन कामाची माहिती दर्शविणारा तक्ता

Progress of Drone Survey work of villages taken up for Gaothan Survey work

पूर्ण करावयाचे अंदाजित कार्यभार Total estimated workload to be accomplished		सन २०२४-२०२५ अखेर झालेले काम Work done till the end of 2024-2025		सन २०२५-२०२६ मध्ये झालेले काम Works to be done in the year 2025-2026		सन २०२५-२०२६ मध्ये करावयाचे काम Works done till the end of year 2025-2026		सन २०२६-२०२७ अखेर अंदाजित काम Estimated Works to be accomplished by 2026-2027	
गावे Villages (1)	मिळकती Properties (2)	गावे Villages (3)	मिळकती Properties (4)	गावे Villages (5)	मिळकती Properties (6)	गावे Villages (7)	मिळकती Propertie (8)	गावे Villages (9)	मिळकती Properties (10)
39689	5953350	30265	4539750	1424	213600	8000	1200000	-	-

* रकाना क्र. (३) मधिल गावे रकाना क्रमांक (४) मधील मिळकतींची मोजणी काम ड्रोनच्या सहाय्याने केले जात आहे.

* ड्रोनद्वारे गावठाण भूमापनाचे काम पूर्ण करून १८१४९ गावांचे सनद व मिळकत पत्रिका तयार करणेचे काम पूर्ण करणेत आले आहे.

* स्वामित्व योजनेमध्ये आज अखेर ३०२६५ गावे पुर्ण झाली असून त्यामध्ये तयार मिळकत पत्रिका प्रती गाव सरासरी १५० आल्याने ती याठिकाणी १५० धरून गणना केलेली आहे.

तक्ता—३

TABLE - III

ड्रोनद्वारे गावठाण भूमापन प्रकल्पांतर्गत गावठाण मोजणी, गावठाण चौकशी, सनद व मिळकत पत्रिका बाबत कामाचा तपशील.

Details of Gaothan measurement, Gaothan enquiry, Sanad & Property Card under Gaothan Survey Project by Drone.

कामाचा प्रकार Total of work	एकूण करावयाचे काम Total estimated workload to be accomplished		सन २०२४-२०२५ अखेर झालेले काम Work done till the end of 2024-2025		२०२५-२०२६ अखेर झालेले काम Work done till the end of 2025-2026		२०२५-२०२६ अखेर अंदाजित काम Estimated Work to be accomplished till 2025-2026		२०२६-२०२७ अखेर अंदाजित काम Estimated Work to be accomplished till 2026-2027	
	गावे Villages	मिळकती Properties	गावे Villages	मिळकती Properties	गावे Villages	मिळकती Properties	गावे Villages	मिळकती Properties	गावे Villages	मिळकती Properties
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)
गावठाण मोजणी	३९६८९	५९५३३५०	३६३८६	५४५७९००	२००	३००००	१०३	१५४५०	. .	. .
गावठाण चौकशी	३९६८९	५९५३३५०	२५३८९	३८०८३५०	१०८००	१६२००००	३५००	५२५०००	. .	. .
सनद मिळकत पत्रिका	३९६८९	५९५३३५०	३०२६५	४५३९७५०	६८००	१०२००००	२०२४	३०३६००	६००	९००००

[गावठाण जमाबंदीचे काम ड्रोनच्या मदतीने केले जात असून Ground Truthing आणि चौकशीचे काम Out Sourcing करून केले जात आहे.]

(ब) नगर भूमापन :

नगरपालिका असलेल्या शहरात नगर भूमापनाचे काम हाती घेण्यात येते. सामान्यपणे संबंधित नगरपालिकेने भूमापन खर्चाची रक्कम आगाऊ म्हणून भरल्यानंतर ते काम हाती घेण्यात येते. व्यक्तिगत मालकांचे हक्क दर्शविणारे अधिकार अभिलेख नकाशे तयार करणे हे या भूमापनाचे उद्दिष्ट आहे. अकृषिक मालमत्तेवर बिनशेती सारा आकारणी करणे देखील यामुळे सोयीचे होते. शिवाय विकसनशील नगराची विकास योजना हाती घेण्यास मदत होते. खालील तक्त्यामध्ये नगरपालिका असलेल्या शहरातील नगर भूमापनाची प्रगती आणि त्यासाठी आकारण्यात आलेली सनद फी याबाबतची माहिती दिली आहे.——

तक्ता—४
TABLE - IV

शहर भूमापन कार्याची माहिती दर्शविणारा तक्ता (नगर पालिका)

Statement showing the progress of City Survey Work in respect of Municipal towns

पूर्ण करावयाचे एकूण अंदाजित काम Total estimated work to be acompleted		सन २०२३-२०२४ अखेर झालेले काम Work Completed done till the 2023-2024		शिल्लक काम Work remains to be done	
नगरपालिकांची संख्या No. of Municipal Towns (1)	मालमत्तेची संख्या No. of Properties (2)	नगरपालिकांची संख्या No. of Municipal Towns (3)	मालमत्तेची संख्या No. of Properties (4)	नगरपालिकांची संख्या No. of Municipal (5)	मालमत्तेची संख्या No. of Properties (6)
62	0	10	47122	52	403904

* यासाठी गोंदिया, नगरपरिषद, आर्वी नगरपरिषद, धर्माबाद नगरपरिषद, रहिमतपुर नगरपरिषद आणि मलकापूर नगरपरिषद याठिकाणी पथदर्शी प्रकल्प प्रगतीत आहे.

* सदरचा प्रकल्प २०२४-२५ मध्ये पूर्ण करण्याचे नियोजन केले आहे.

* केंद्रशासनाकडील NAKSHA कार्यक्रम (National Geospatial Knowledge-based land Survey of Urban Habitations) हा पथदर्शी प्रकल्प राबविला जात आहे. यामध्ये राज्यातील १० स्थानिक स्वराज्य संस्था घेण्यात आल्या आहे. सदरचा NAKSHA कार्यक्रम एक (१) वर्षात पुर्ण करावयाचा आहे.

घेतलेल्या स्थानिक स्वराज्य संस्था :—

नगरपरिषद - पंढरपूर (सोलापूर), बारामती (पुणे), बुलडाणा (बुलडाणा), शिर्डी (अहिल्यानगर), वरणगाव (जळगाव), कुळगाव-बदलापूर (ठाणे), कन्नड (संभाजीनगर), घुग्गुस (चंद्रपूर), मुर्तिजापूर (अकोला), खोपोली (रायगड).

याव्यतिरिक्त खुलताबाद (छ. संभाजीनगर) आणि मुदखेड (नांदेड), भद्रावती (चंद्रपूर) या स्थानिक स्वराज्य संस्था राज्य शासन स्तरावरून घेण्यात आल्या आहेत.

तक्ता—५

TABLE - V

नगर भूमापन योजना विस्तारीत क्षेत्र नगर भूमापन कार्यालयाची माहिती दर्शविणारा तक्ता

Town Planning extended area in respect of Municipal towns

पूर्णकरावयाचा एकूण अंदाजित कार्यभार Total estimated work to be accomplished		सन २०२४-२०२५ अखेर झालेले काम Works completed done till the 2024-2025		शिल्लक काम Work remains to be done		शेरा Remarks
नगरपालिकांची संख्या No. of Municipal Towns	मालमत्तेची संख्या No. of Properties	नगरपालिकांची संख्या No. of Municipal Towns	मालमत्तेची संख्या No. of Properties	नगरपालिकांची संख्या No. of Municipal Towns	मालमत्तेची संख्या No. of Properties	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
18	3469485	0	0	18	3469485	. .

* नगर परिषद गोदिंया, रहिमतपूर, आर्वि, धर्माबाद आणि मलकापूर या पाच नगर परिषदेचे विस्तारीत क्षेत्राचे नगर भूमापन ड्रोनद्वारे केले जाणार आहे. म.न.पा. ५ च्या विस्तारित क्षेत्राचे शहर मापनाचे काम प्रगतीत आहे.
* भद्रावती, नगर परिषद क्षेत्राचे अंतर्गत असलेल्या संरक्षण खात्याकडून परवानगी मिळाल्याने शहर मापनाचे काम प्रगतीत आहे.
* शिरोळ आणि कागल नगर परिषदेचे विस्तारीत क्षेत्राचे नगर भूमापनचे काम पूर्ण झाले आहे.
* वर नमूद नगर परिषद क्षेत्रातील नगरभूमापनाचे काम सन २०२५-२६ मध्ये पूर्ण करण्याचे नियोजन केले आहे.
* केंद्रशासनाच्या NAKSHA कार्यक्रमांतर्गत राज्यातील १० नगरपरिषदांची निवड केली आहे.
* राज्य शासन स्तरावरून ३ नगर परिषद अशी एकूण १८ नगर परिषद क्षेत्राचे नगर भूमापन पूर्ण करावयाचे आहे.
* सदरची कार्यवाही १ (एक) वर्षात पूर्ण करण्याचे नियोजन आहे. जानेवारी, २०२६ मध्ये पूर्ण होईल.

(चार)–कर्मचारी वर्ग विषयक गोषवारा :

(IV) **Personnel Summary :**

क (तीन)–वसुलीयोग्य नगर भूमापन कार्ये :

C **(iii)—Recoverable City Survey Operations :**

तक्ता - ६

TABLE - VI

अनुक्रमांक Serial No.	पदनाम Designation	वेतन श्रेणी Pay Scale (ग्रेड पे)		पदसंख्या No. of posts		
				२०२३-२०२४	२०२४-२०२५	२०२५-२०२६
(1)	(2)	(3)		(4)		
राजपत्रित— *Gazetted—*						
१.	विशेष उप अधीक्षक, भूमि अभिलेख (गा./श.मा.) Special Dy. Superintendent of Land Records (G / CTS).	S-15 (41800-132300)		8	8	8
२.	विशेष उप अधीक्षक, भूमि अभिलेख तथा चौकशी अधिकारी. Special Dy. Superintendent of Land Records-Cum-Enquiry Officers	S-15 (41800-132300)		12	12	12
			एकूण Total	20	20	20
अराजपत्रित वर्ग-३— *Non-Gazetted Class III—*						
१.	शिरस्तेदार Shirastedar ..			8	8	8
२.	शिरस्तेदार (सर्वसाधारण-१) Shirastedar (Gen-1) ..	..	..	..	..	..
३.	शिरस्तेदार (सर्वसाधारण-२) Head Clerk (Gen-2)	S-13 (35400-112400)		8	8	8
४.	शिरस्तेदार (सर्वसाधारण-३) Head Surveyor (Gen-3)			9	9	9
५.	परिरक्षण भूमापक (गावठाण) .. Theodolite Surveyor ..	S-8 (25500-81100)		24	24	24
६.	भूकरमापक (सर्वसाधारण-१) Surveyor (Gen-1) ..	S-6 (19900-63200)		20	20	20
७.	फलक भूमापक/ सविस्तर भूमापक Plane Table Surveyor ..	S-6 (19900-63200)		72	72	72
८.	भूकरमापक (गावठाण) Surveyor (Gavathan) ..	S-6 (19900-63200)		36	36	36
९.	भूकरमापक (चौकशी) Surveyor (Enquiry) ..	S-6 (19900-63200)		12	12	12
			एकूण	१८९	१८९	१८९
			Total	189	189	189

तक्ता - ६—चालू
TABLE - 6—*Contd.*

अनुक्रमांक Serial No.	पदनाम Designation	वेतन श्रेणी Pay Scale (ग्रेड पे)	पदसंख्या No. of posts		
			२०२३-२०२४	२०२४-२०२५	२०२५-२०२६
(1)	(2)	(3)	(4)		
अराजपत्रित वर्ग ४— *Non-Gazetted, Class IV—*					
१.	अदेशिकावाहक/नाईक Process server/Naik . .	S-3 (16600-52400)	12	12	12
२.	चपराशी Peon	S-1 (15000-47600)	54	54	54
		एकूण Total	66	66	66
		एकूण बेरीज Grand Total	275	275	275

२. भूमि अभिलेख

(एक) प्रास्ताविक :

भूमापनाची व जमाबंदी कामे पूर्ण झाल्यावर प्रत्येक जिल्ह्याचे शेत जमिनीचे भूमि अभिलेख गाववार/तालुकावार लावण्यात येतात. नंतर भूमी अभिलेख बाबतीत असे अभिलेख भूमापनाचे आलेखांचे काम पूर्ण झाल्यावर नगरवार/गाववार लावण्यात येऊन जतन करण्यात येते व वारसा हक्कामुळे/खरेदीमुळे शेतीची जमीन बिनशेतीकडे वर्ग झाल्याने बदल भूमि अभिलेखात करून ते अद्यावत ठेवण्यात येतात. नंतर हा कार्यक्रम भूमी अभिलेखाचा कार्यक्रम म्हणून ओळखला जातो. यामध्ये खालील दोन प्रकारच्या कामांचा अंतर्भाव होतो :—

(१) **नगर भूमापनाचे अभिलेख**.—नगर भूमापन व गावठाणाचे परिरक्षण.—महानगरपालिका, जिल्हा परिषद व नगर पालिका बाहेरील क्षेत्राचे नगर भूमापनाचे काम दिनांक १-१०-१९९४ पासून उप -अधीक्षक, भूमि अभिलेख यांचेकडे वर्ग करण्यात आले आहे.

(२) **भूमापन अभिलेख**.—शेत जमिनीच्या भूमापनाचे परिरक्षण.—दिनांक १-१०-१९९४ पासून उप अधीक्षक, भूमि अभिलेख यांचेकडून करण्यात येते.

नगर भूमापन अभिलेखाचे सर्वेक्षण काम परिरक्षण भूमापक यांचेकडे सोपविण्यात आले आहे व त्यांचे कामावर देखरेख ठेवण्याचे काम भूमी अभिलेख विभागाकडील नगर भूमापन अधिकारी यांचेकडे सोपविलेले आहे.

तालुक्यातील भू-मापनासंबंधी असलेल्या भूमी अभिलेखांचे, परिरक्षणाचे व ते अद्ययावत ठेवण्याचे काम प्रत्येक तालुक्यातील उप अधीक्षक, भूमि अभिलेख यांचेमार्फत केले जाते व त्यासाठी त्यांचे अधिनस्त कर्मचारीवृंद त्यांना मदत करतो.

(दोन) कार्यक्रमाच्या कार्यभारांचा सारांश व वित्तीय आवश्यकतांचे स्पष्टीकरण :
(II) Programme Work-load summary and explanation of Financial requirements :

२.१ नगर भूमापन अभिलेख.
City Survey Records.

(ब) नगरपालिका असलेल्या शहरांचे नगर भूमापन अभिलेखांचे परिरक्षण

नगर भूमापनाचे काम पूर्ण झाल्यावर आलेख/अभिलेख/अधिकार अभिलेख नियमित ठेवण्याचे काम हाती घेण्यात येते. नगर भूमापन झालेल्या नागरी क्षेत्राचे अधिकार अभिलेख मालमत्ता पत्रिका या विशेष नमुन्यांत लिहिण्यात येतात.

तक्ता-२
TABLE-II

नगरपालिका असलेल्या शहरांचे तसेच गावठाण भूमापन योजना पूर्ण झालेल्या गावांचे नगर भूमापन अभिलेखांचे परिरक्षण

Statement showing the details of maintenance of City Land Records of Municipal Town and Gaothans villages whose City Survey has been completed.

नगर भूमापन/गावठाण भूमापन योजना पूर्ण झालेल्या शहरांची/गावांची संख्या No. of Municipal Towns and Gaothans of which city survey has been completed				२०२४-२०२५ अखेर परिरक्षणासाठी घेतलली शहरे/गावे यांची संख्या No. of Municipal Towns and Gaothans taken for regular maintanance during 2024-2025				परिरक्षणासाठी राहिलेली शहरे/गावे यांची संख्या No. of Municipal Towns and Gaothans remained to be taken for regular maintenance			
शहरे No. of Towns	मिळकती No. of properties	गावे No. of Towns	मिळकती No. of properties	शहरे No. of Towns	मिळकती No. of properties	गावे No. of Towns	मिळकती No. of properties	शहरे No. of Towns	मिळकती No. of properties	गावे No. of Towns	मिळकती No. of properties
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)	(६)	(७)	(८)	(९)	(१०)	(११)	(१२)
62	1875460	39689	5953350	31	1079115	30265	4539750	55	2750000	9424	413600

तक्ता-२-अ
TABLE-II-A

परिरक्षण कामे सुरू असलेल्या शहरातील/गावातील परिरक्षणाअंतर्गत प्रकारवार कामाचा तपशील
Statement showing the itemwise work-load in City Survey Towns/Villages site surveyed villages

कामाचा तपशील Work-load Summary	२०२२-२०२३	२०२३-२०२४ 2023-2024 निपटारा झालेल्या प्रकरणांची संख्या			२०२४-२०२५ 2024-2025
	प्रत्यक्ष निकाली	१-४-२०२३ ते ३१-१०-२३ प्रत्यक्ष निकाली	१-११-२३ ते ३१-३-२४ अखेर संभाव्य निकाली	एकूण निकाली	संभाव्य निकाली
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)	(६)
(१) मोजणी कामे (हद्दकायम/पोटहिस्सा मोजणी/बिनशेती मोजणी यांसह) (1) Measurement Cases (Bnd. Marks/Sub. Dn. Mes./N. A. Mes.)	१९००१	१२०७०	८६२१	२०६९१	२१५००
(२) फेरफार नोंदी . . (2) Mutation Entries	३१७२३६	१९७११९	१४०७९९	३३७९१८	३५००००
(३) अनधिकृत बिनशेती (आढळलेली प्रकरणे) . . (3) Unauthorised N. A. use (Cases detected)	०	०	०	०	०
(४) सरकारी जागेवरील शोधलेली अतिक्रमणे . . (4) Encroachment on Government Lands	६५५९	५०४४	३६०२	८६४६	९०००
(५) नगरपालिका जागेवरील शोधलेली अतिक्रमणे . . (5) Encroachment on Municipal Lands	०	०	०	०	०

e-PCIS (ई-प्रॉपर्टी कार्ड इन्फॉरमेशन सिस्टीम) अंतर्गत मिळकत पत्रिका रिस्ट्रक्चरिंग व डिजीटल साईनिंग कामाचा तपशील

Statement Showing the details of Property Card restructuring and Digital signing

तक्ता

TABLE

e-PCIS अंतर्गत मिळकत पत्रिकांची संख्या No. of Property Cards in e-PCIS		२०२५-२०२६ अखेर रिस्ट्रक्चरिंग व डिजीटल साईनिंग झालेल्या मिळकत पत्रिकाची संख्या No. of Property cards restructured and Digital Sign till the end of 2025-2026		रिस्ट्रक्चरिंग व डिजीटल साईनिंग शिल्लक मिळकत पत्रिकांची संख्या No. of Property cards to be restructured and Digital sign	
जिल्हे (१)	एकुण मिळकत पत्रिका (२)	जिल्हे (३)	एकुण मिळकत पत्रिका (४)	जिल्हे (५)	एकुण मिळकत पत्रिका (६)
३६	६१,४६,५४४	३६	६१,१४,८९३	३६	१४०४०

तक्ता

TABLE

e-QJCourts प्रणालीमध्ये प्राप्त व निकाली झालेल्या प्रकरणांचा तपशील

कालावधी १ एप्रिल २०२४ ते ३१ ऑक्टोबर २०२५.

अ.क्र. (१)	विभाग /जिल्हा/ कार्यालये/पी. ओ. (२)	आरंभीची केसीस (३)	दाखल केसीस (४)	एकुण केसीस (५)	निकाली केसीस (अपलोड) (६)	शिल्लक केसीस (७)	एकुण निकाली प्रमाण (८)
१	कोकण विभाग	५०८	७९५	१३०३	१०४९	२५४	८०.५१
२	नाशिक विभाग	१३६१	२५७	१६१८	५८२	१०३६	३५.९७
३	पुणे विभाग	४०७०	८३५	४९०५	१९५४	२९५१	३९.८४
४	छत्रपती संभाजीनगर विभाग	२५०१	४७७	२९७८	६४७	२३३१	२१.७३
५	अमरावती विभाग	९४०	३६७	१३०७	५७०	७३७	४३.६१
६	नागपूर विभाग	१११०	११२२	२२३२	१०८४	११४८	४८.५७
	एकूण	**१०४९०**	**३८५३**	**१४३४३**	**५८८६**	**८४५७**	**४१.०४**

(चार) कर्मचारीविषयक गोषवारा :

(IV) Personnel Summary—

तक्ता—३

TABLE—III

अनुक्रमांक Serial No. (1)	पदनाम Designation (2)	वेतन श्रेणी Pay Scales (3)	पदसंख्या No. of Posts 2023-2024 (4)	2024-2025 (5)	2025-2026 (6)
राजपत्रित— *Gazetted—*					
१.	नगर भूमापन अधिकारी City Survey Officer	S-15 (41800-132300)	30	30	30
		एकूण Total	30	30	30
अराजपत्रित वर्ग-३— *Non-Gazetted Class III—*					
१.	शिरस्तेदार Shirastedar	S-13 (35400-112400)	55	55	
२.	शिरस्तेदार (सर्वसाधारण-२) Shirastedar (Gen-2)	S-13 (35400-112400)			
३.	परिरक्षण भूमापक Maintenance Surveyor	S-8 (25500-81100)	305	305	305
४.	भूकरमापक (सर्वसाधारण-१) Surveyor (Gen-1)	S-6 (19900-63200)			
५.	भूकरमापक (बिनशेती-२) Surveyor (Non-Agricultural-2)	S-6 (19900-63200)			
६.	भूकरमापक (अभिलेख कक्ष) Surveyor (Record Room)	S-6 (19900-63200)			
७.	उतारे कारकून Copying Clerk	S-6 (19900-63200)	149	149	149
८.	भूकरमापक (सर्वसाधारण-२) Surveyor (Gen-2)	S-6 (19900-63200)			
९.	भूकरमापक (बिनशेती-१) Surveyor (Non-Agricultural-1)	S-6 (19900-63200)			
१०	भूकरमापक (परिरक्षण) Surveyor (Maintenance)	S-6 (19900-63200)			
		एकूण Total	509	509	509

तक्ता-३—चालू

TABLE-III—*Contd.*

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
अराजपत्रित वर्ग-४— *Non-Gazetted Class IV—*					
१. नाईक Naik	.. .. ..	S-3 (16600-52400)	18	18	18
२. चपराशी Peons	.. .. ..	S-1 (15000-47600)	349	349	349
		एकूण Total	367	367	367
		एकूण बेरीज Grand Total	906	906	906

२.२ भूमापन अभिलेख :

(अ) शेत जमिनीच्या भूमि अभिलेखाचे परिरक्षण—

उप अधीक्षक, भूमि अभिलेख कार्यालयात अद्ययावत भूमि अभिलेख ग्रामवार ठेवण्यात येतात. त्या भूमि अभिलेखाचे आधारे सीमा निश्चित करून मिळण्यासाठी महाराष्ट्र जमीन महसूल अधिनियम, १९६६ मधील कलम १३६ अन्वये अर्ज दाखल करून त्याची मोजणी व हद्द निश्चितीचे काम केले जाते. मा. न्यायालयाच्या आदेशान्वये कोर्ट वाटप, कोर्ट कमिशन प्रकरणांची मोजणी केली जाते. तसेच, महसूल विभागाकडील बिनशेती आदेशान्वये बिनशेती मोजणी केली जाते. वरील सर्व प्रकारच्या प्रकरणांचा निपटारा खालील तक्त्यात दर्शविल्याप्रमाणे आहे :—

The disposal of work by these cadestral surveyors is as shown below :—

तक्ता-२-अ

TABLE-II-A

सन २०२५-२०२६ साठी उपलब्ध काम Measurement work available for 2025-2026 (1)	विहित परिमाणाप्रमाणे निपटारा करावयाचे प्रकरणांची संख्या Measurement work that is required to be done as per norms (2)	निपटारा झालेल्या प्रकरणांची संख्या Measurement cases disposed प्रत्यक्ष झालेले १-४-२५ ते ३१-१०-२५. (3)	प्रत्यक्ष होणारे १-११-२५ ते ३१-३-२६. (4)	सन २०२६-२०२७ मध्ये अंदाजे निपटारा होणाऱ्या प्रकरणांची संख्या Measurement cases that would be disposed during २०२६-२०२७ (5)
3,43,000	2,91,750	1,22,462	1,23,523	2,85,000

टीप :— १. मार्च २०२५ अखेरची शिल्लक + १-४-२०२५ ते ३१-१०-२०२५ प्रत्यक्ष आवक + १-११-२०२५ ते ३१-३-२०२६ संभाव्य आवक रकाना क्र. १

२. उपलब्ध भूकरमापक x १५ x १० महिने (पावसाळा ऋतू वगळता) रकाना क्र.२

(ब) भूमि संपादन—

या विभागातील तालुका स्तरावरील उपअधीक्षक, भूमि अभिलेख/नगर भूमापन अधिकारी कार्यालयाकडून भूसंपादन मंडळ व संबंधीत शासकीय यंत्रणाच्या सहभागातून भूसंपादन संयुक्त मोजणीची कार्यवाही पूर्ण केली जाते. त्यानुसार संयुक्त मोजणी नकाशा व विवरणपत्र संबंधित भूसंपादन कार्यालयाकडे पाठविले जातात. भूसंपादन कार्यालयाकडून निवाड्याची प्रत प्राप्त झालेनंतर उपअधीक्षक, भूमि अभिलेख/नगर भूमापन अधिकारी कार्यालयाकडून भूसंपादन कमी जास्त पत्रक तयार केले जाते. सदर कमी जास्त पत्रक अधिकार अभिलेखास अंमल घेणेकामी संबंधित तहसिलदार कार्यालयाकडे पाठविले जाते.

तक्ता-२-ब

TABLE-II-B

भूसंपादन मोजणी कामाचा व दुरूस्तीचा निपटारा खालील तक्त्यात दर्शविल्याप्रमाणे आहे :—

The disposal of Land Acquisition Measurement and correction work is as shown below :—

कामाचे स्वरुप Details of work available (1)	सन २०२४-२०२५ मध्ये निपटारा झालेले काम Work disposed ´off during 2024-2025 (2)	सन २०२५-२०२६ साठी उपलब्ध Work available for 2025-2026 (3)	निपटारा झालेल्या प्रकरणांची संख्या प्रत्यक्ष झालेले दि. १-४-२०२५ ते ३१-१०-२०२५ work done during 1-4-2025 to 31-10-2025 (4)	संभाव्य होणारे दि. १-११-२०२५ ते ३१-३-२०२६ Work disposed 1-11-2025 to 31-3-2026 (5)	सन २०२६-२०२७ मध्ये संभाव्य निपटारा होणारी प्रकरणांची संख्या Measurement cases that would be diposed during 2026-2027 (6)
१. भूसंपादन मोजणी प्रकरणे (1) Land Acquisition Measurement	1470	3152	973	1040	2010
२. दुरूस्ती कामाची प्रकरणे भूसंपादन क.जा.प. (2) Land Acquisition Correction . . Cases. K.J.P.	1996	5835	3296	2491	4850

टीप :- १. रकाना क्र. ३ मार्च २०२५ अखेरची शिल्लक + १-४-२०२५ ते ३१-१०-२०२५ प्रत्यक्ष आवक + १-११-२०२५ ते ३१-३-२०२६ संभाव्य आवक.

२. रकाना क्र. २ एप्रिल २०२४ ते मार्च २०२५ अखेर प्रत्यक्ष निकाली.

तक्ता-२-क

TABLE-II-C

वन हक्क मोजणी कामाचा तपशील :—

Details of Measurement Cases Under Forest Rights :—

कामाचे स्वरुप Details of work (1)	सन २०२४-२०२५ मध्ये निपटारा झालेले काम Work disposed off during 2024-2025 (2)	सन २०२५-२०२६ साठी उपलब्ध काम Work available for 2025-2026 (3)	निपटारा झालेल्या प्रकरणांची संख्या Number of Cases disposed प्रत्यक्ष निकाली दि. १-४-२०२५ ते ३१-१०-२०२५ work done during 1-4-2025 to 31-10-2025 (4)	संभाव्य निकाली दि. १-११-२०२५ ते ३१-३-२०२६ Work to be disposed off 1-11-2025 to 31-3-2026 (5)	सन २०२६-२०२७ अंदाजे निपटारा होणाऱ्या प्रकरणांची संख्या Estimated Number of Measurement cases that would be disposed during 2026-2027 (6)
वन हक्क मोजणी प्रकरणे Details of Measurement Cases Under Forest Rights	1,84,392	2,00,938	1,85,630	4,500	1,96,000

टीप :- १. मार्च २०२५ अखेरची शिल्लक = + १-४-२०२५ ते ३१-१०-२०२५ प्रत्यक्ष आवक = + १-११-२०२५ ते ३१-३-२०२६ संभाव्य आवक (रकाना क्र. ३)

भूमि अभिलेख प्रशिक्षण प्रबोधिनी, छत्रपती संभाजीनगर :

भूमि अभिलेख प्रशिक्षण प्रबोधिनी, छत्रपती संभाजीनगर येथे सेवा प्रवेशोत्तर प्रशिक्षण वर्ग, अर्हता परीक्षा, उजळणी वर्ग, पदसमूह २ मधील (मुख्यालय सहाय्यक/वरिष्ठ लिपिक) यांचे प्रशिक्षण वर्ग, पदसमूह ३ मधील (निमतानदार/परिरक्षण भूमापक) यांचे प्रशिक्षण वर्ग, पदसमूह-४ मधील (कनिष्ठ लिपिक/भूकरमापक) यांचे प्रशिक्षण वर्ग, प्रशिक्षण शाळेतील निर्देशकांचे प्रशिक्षण वर्ग, परिविक्षाधीन उप अधीक्षक, भूमि अभिलेख यांचे प्रशिक्षण वर्ग, उप अधीक्षक, भूमि अभिलेख/विशेष उप अधीक्षक, भूमि अभिलेख/नगर भूमापन अधिकारी यांचे प्रशिक्षण वर्ग, जिल्हा अधीक्षक, भूमि अभिलेख व उपसंचालक, भूमि अभिलेख/जमाबंदी आयुक्त यांचे चर्चा सत्र याप्रमाणे कर्मचारी/अधिकारी यांना प्रशिक्षण देण्यात येते.

या व्यतिरिक्त शासनाचे मान्यतेनुसार महसूल विभागाकडील तहसीलदार/उप-जिल्हाधिकारी या संवर्गातील अधिकाऱ्यांना जमाबंदी व भूमापनाचे प्रशिक्षण देण्यात येते, भूमि अभिलेख प्रशिक्षण प्रबोधिनी, छत्रपती संभाजीनगर मध्ये एप्रिल २०२५ ते मार्च २०२६ अखेर एकूण १६१७ प्रशिक्षणार्थींना प्रशिक्षण देण्याचे नियोजित आहे.

सन २०२५-२६ या वर्षात प्रामुख्याने " सेवा प्रवेशोत्तर प्रशिक्षण वर्ग " ई.टी.एस. प्रशिक्षण सत्र, जीएनएनएस रोवर गट 'ड' मधील कर्मचाऱ्यांचे व्यवसाय पाठ्यक्रम सत्रास प्रथम प्राधान्य देण्यात आलेले आहे.

शासकीय सेवेत नव्याने प्रवेश करणाऱ्या वर्ग-३ कर्मचाऱ्यांना विभागातील खात्याच्या कामाच्या प्रकाराची माहिती/कामकाजासंबंधीचे अधिनियम/शासकीय कामकाजामध्ये सुधारणा होण्याच्या दृष्टीने/कर्मचाऱ्यांचा कामाचा दर्जा उंचावणेसाठी, दि. १-९-१९८५ पासून स्वतंत्र भूमि अभिलेख प्रशिक्षण प्रबोधिनी, औरंगाबाद येथे सुरू करणेत आलेली आहे. नव्याने प्रवेश केलेल्या प्रत्येक कर्मचाऱ्यांस/वर्ग-४ मधून पदोन्नतीने वर्ग-३ मध्ये आलेल्या कर्मचाऱ्यास सेवा प्रवेशोत्तर प्रशिक्षण घेणे आवश्यक आहे. सेवा प्रवेशोत्तर प्रशिक्षण वर्गाचे अखेर सेवा प्रवेशोत्तर परिक्षा उत्तीर्ण होणे प्रत्येक कर्मचारी यास बंधनकारक आहे. सेवा प्रवेशोत्तर प्रशिक्षण सत्र क्र. ११७ पर्यंत एकूण ८२५६ कर्मचाऱ्यांना प्रशिक्षण देण्यात आले आहे.

तसेच सन २०२५-२६ मध्ये ३९ वन विभाग व ३०१ नगर रचना विभागीकडील एकूण ३४० अधिकारी/कर्मचारी यांना प्रशिक्षण देण्यात आले आहे.

भूमि अभिलेख (वित्तीय आवश्यकता)
विवरणपत्र-अ
STATEMENT—A

कार्यक्रम—एकूण अर्थसंकल्पीय अंदाजपत्रक, २०२६-२०२७

Programmewise demands of Total Budget Estimates, 2026-2027

(रुपये हजारात
(Rs. in thousands)

अनुक्रमांक Serial No.	कार्यक्रम Name of Programme		प्रत्यक्ष खर्च, २०२४-२०२५ Actuals, 2024-2025 एकूण Total	अर्थसंकल्प, २०२५-२०२६ Budget Estimates, 2025-2026 एकूण Total	सुधारित अंदाज, २०२५-२०२६ Revised Estimates, 2025-2026 एकूण Total	अर्थसंकल्प, २०२६-२०२७ Budget Estimates, 2026-2027 एकूण Total
(1)	(2)		(3)	(4)	(5)	(6)
१०२ 1	(१) भूमापन व जमाबंदी कार्ये— Survey & Settlement Operations— २०२९०३४२	भारित Charged	. .	. .	. .	. .
		दत्तमत Voted	251132	307850	288190	312300
१०२ 2	(२) भूमि अभिलेख— Land Records—	भारित Charged	. .	. .	. .	. .
		दत्तमत Voted	. .	. .	. .	. .
3	(३) धारण जमिनीचे एकत्रीकरण— Consolidation of Holdings—	भारित Charged	. .	. .	. .	. .
		दत्तमत Voted	. .	. .	. .	. .
	एकूण निव्वळ Total-Net	भारित Charged	. .	. .	. .	. .
		दत्तमत Voted	251132	307850	288190	312300

तक्ता-१
TABLE- I

(दोन) वित्तीय आवश्यकता :
(II) Financial Requirements :

(रुपये हजारात)
(Rs. in thousands)

अनुक्रमांक Serial No. (1)	कार्यक्रम Name of Programme (2)		प्रत्यक्ष खर्च, २०२४-२०२५ Actuals, 2024-2025 एकूण Total (3)	अर्थसंकल्प, २०२५-२०२६ Budget Estimates, 2025-2026 एकूण Total (4)	सुधारित अंदाज, २०२५-२०२६ Revised Estimates, 2025-2026 एकूण Total (5)	अर्थसंकल्प, २०२६-२०२७ Budget Estimates, 2026-2027 एकूण Total (6)
अ.—कार्यवार व वर्गीकरण— A—Activity Classification—						
	जमाबंदी आयुक्त	भारित				
102-(1)	Settlement - Commissioner	Charged	..	..	..	0
		दत्तमत Voted	251132	307850	288190	312300
	पोट-हिस्सा मोजणी	भारित				
102-(2)	Pot-hissa Measurement Operation—	Charged	..	..	..	..
		दत्तमत Voted	..	..	..	..
	वसुलीयोग्य नगर भू-मापन कार्ये—	भारित				
102 (3)	Recoverable City Survey Operations.	Charged	..	..	..	..
		दत्तमत Voted	106312	156650	116960	156980
१०२	सर्वेक्षण जमाबंदीची कामे (योजनांतर्गत)		..	..	..	..
(००)	(०४) ज.आ. आणि सं.भू.अ.(म.रा.), पुणे	भारित				
५०%	केंद्रीय अनुदान आस्थापना	Charged	..	..	..	..
	एकूण—(अ)— Total Gross	दत्तमत Voted	357444	464500	405150	469280

(१)—उद्दिष्टवार वर्गीकरण—

B—Objectwise Classification—

(एक)—जमाबंदी आयुक्त—

102-(1) Settlement - Commissioner

जमाबंदी आयुक्त आणि संचालक, भूमि अभिलेख, पुणे—

(1) Settlement Commissioner and Director of Land Records, Pune.

वेतन (20290331) Salaries	भारित Charged	. .	0	0	0
(20290342)	दत्तमत Voted	242930	291770	275000	295000
प्रवास खर्च . . Travel Expenses (11)	. .	729	1700	1190	1470
मजुरी Wages . .	. .	. .	. .	. .	. .
O.T. (03)	. .	87	150	110	160
कार्यालय खर्च Office Expenses (13)	. .	5245	9800	8000	10000
कंत्राटी सेवा (१०)	. .	370	2000	1800	3000
३० मोटार वाहने	. .	. .	. .	. .	. .
30 Vehicles	. .	. .	. .	. .	. .
16 Publication	. .	. .	. .	. .	. .
Telephone (Charges) (06)	. .	1730	2300	2000	2470
जाहिरात प्रसिद्ध (26) . . १७, संगणक	. .	41	130	90	200
एकूण—(अ)—ब Total—(A)—B	भारित Charged	. .	0	0	0
	दत्तमत	251132	307850	288190	312300

तक्ता-१-चालू

TABLE- I —*Contd.*

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
१०२-(तीन)-वसुलीयोग्य नगरभूमापन कार्ये– 102-(III) Recoverable City Survey Operation (20290378)					
वेतन Salaries	भारित Charged	0	0	0	0
(20290378)	दत्तमत Voted	105239	154200	115000	154200
प्रवास खर्च . .	. .				
Travel Expenses (11)	. .	279	770	485	700
Contractual Services (10)	. .	0	1	0	0
मजुरी					
Wages (02) . .	. .	0	50	45	0
कार्यालयीन खर्च					
Office Expenses (13) . .	. .	538	719	610	900
पेट्रोल, तेल, वंगण					
O.T. (03)	. .	. .	. .	. .	. .
Other Charges (50)	. .	. .	. .	. .	. .
Petrol, Oil and Lubricants	. .	. .	. .	. .	. .
Telephone Charges. (06)	. .	163	350	280	400
भाडे, पट्टी व कर/स्वामित्वधन					
Rent, Rates and Taxes/Royalty (14)		91	500	500	700
१७, संगणक		2	60	40	80
एकूण—(तीन)— भारित Charged		. .	0	0	0
Total—*(III)*— दत्तमत Voted		106312	156650	116960	156980

तक्ता-१

TABLE—I

तक्ता-१
TABLE- I

(दोन) वित्तीय आवश्यकता :
(II) Financial Requirements :

(रुपये हजारात)
(Rs. in thousands)

अनुक्रमांक Serial No. (1)	कार्यक्रम Name of Programme (2)		प्रत्यक्ष खर्च, २०२४-२०२५ Actuals, 2024-2025 एकूण Total (3)	अर्थसंकल्प, २०२५-२०२६ Budget Estimates, 2025-2026 एकूण Total (4)	सुधारित अंदाज, २०२५-२०२६ Revised Estimates, 2025-2026 एकूण Total (5)	अर्थसंकल्प, २०२६-२०२७ Budget Estimates, 2026-2027 एकूण Total (6)
अ.–कार्यवार वर्गीकरण– *A—Activity Classification—*						
१०३ (१) नगर भूमि अभिलेख 103-(i)	City Land Record	भारित Charged	. .	0	0	0
		दत्तमत Voted	936300	1251260	979000	1252150
103-(ii)	District Land Records	भारित Charged	. .	. .	. .	. .
		दत्तमत Voted	4055337	5350820	4289350	5353930
१०३ (२) बी	भूमि अभिलेख संगणकीकरण १०० % केंद्र पुरस्कृत अनुदान	भारित Charged	. .	. .	. .	. .
		दत्तमत Voted	. .	. .	. .	. .
	एकूण—(अ)— Total—(A)	भारित Charged	. .	0	0	0
		दत्तमत Voted	4991637	6602080	5268350	6606080
(ब)—उद्दिष्टवार वर्गीकरण— *B—´Objectwise Classification—* (१)—शहर भूमि अभिलेख— (1) City Land Records— (20290396) 103-(i)						
	वेतन Salaries (01)	भारित Charged	. .	0	0	0
		दत्तमत Voted	928988	1240000	970000	1240000
	प्रवास खर्च Travel Expenses (11)	. .	840	2250	1575	2250
	मजुरी Wages . .	. .	0	0	0	0
	150 O.T. (03)	. .	. .	. .	. .	. .
	T.P.C. (06)	. .	2212	2762	2210	3000
Contractual Services (10)		. .	0	1	0	0

कार्यालयीन खर्च					
Office Expenses (13)		2001	2897	2320	3100
संगणक					
Computer (17) . .		0	150	95	300
भाडे, पट्टी व कर/स्वामित्वधन					
Rent, Rates and Taxes/Royalty (14)		2259	3200	2800	3500
एकूण—(१)—स्थूल	भारित				
Total—(1)—Gross	Charged	. .	0	0	0
	दत्तमत				
	Voted	936300	1251260	979000	1252150
एकूण—(१)—निव्वळ	भारित				
Total—(1)—Net	Charged	. .	0	0	0
	दत्तमत				
	Voted	936300	1251260	979000	1252150
१०३ (२)					
(२)—जिल्हा भूमि अभिलेख—					
(2) District Land Records– (20290422)					
वेतन	भारित				
Salaries (01)	Charged	. .	. .	. .	. .
	दत्तमत				
	Voted	3871800	5100000	4100000	5100000
प्रवास खर्च					
Travel Expenses (11). .		10242	19500	13000	16700
मजुरी					
Wages (02)		108	200	180	250
O.T. (03) . .		293	420	330	430
कार्यालयीन खर्च					
Office Expenses (13) . .		28683	29750	29000	30650
Electricity/Water Charges(06)		15489	21000	16800	21000
50 Other Charges . .	. .	. . . .	. . . .	. . . .	. . . .
पेट्रोल, तेल, वंगण					
Petrol, Oil and Lubricants,	. .	. . . .	. . . .	. . . .	. . . .
Contractual Services (10) . .		1522	6900	6900	6900

तक्ता-१-चालू

TABLE- I —*contd.*

(रुपये हजारात)
(Rs. in thousands)

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
	भाडे, पट्टी व कर/स्वामित्वधन Rent, Rates & Taxes/Royalty (14)	7200	10000	9000	10000
	संगणक खर्च (17)	120000	163050	114140	168000
	मोजणी साहित्य यंत्र सामुग्री साधन सामुग्री खरेदी (३२) Measurement Instrument (Purchase) (32)	. .	. .	. .	. .
	Charged	. .	. .	. .	. .
	एकूण—(२)—स्थूल Total—(2)—Gross	4055337	5350820	4289350	5353930
	Charged	. .	. .	. .	. .
	एकूण—(२)—निव्वळ Total—(2)—Net	4055337	5350820	4289350	5353930
१०३ (२) बी	भूमि अभिलेख संगणकीकरण				
	एकूण—(ब)—स्थूल Total—(B)—Gross	. .	. .	. .	. .
	दत्तमत Voted	. .	. .	. .	. .
	एकूण—(ब)—निव्वळ Total—(B)—Net भारित Charged	. .	0	0	0
	दत्तमत Voted	4991637	6602080	5268350	6606080

या प्रकल्पाअंतर्गत केंद्र पुरस्कृत व राज्य पुरस्कृत योजनांचे सन २०२६-२०२७ करीताचे अंदाजपत्रक माहिती व सन २०२५-२६ चे सुधारित आठमाही अंदाज पत्रकाची माहिती

(आकडे लाखात)

अ. क्र.	योजनेचे नाव	कामाचे स्वरूप	प्रत्यक्ष खर्च २०२४-२५	अर्थसंकल्प २०२५-२६	सुधारित अंदाज २०२५-२६	अर्थसंकल्प २०२६-२७
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)	(६)	(७)
१	भूमि अभिलेखाचे संगणकीकरण करणे (१००% केंद्र हिस्सा) २०२९०७२५	पुणे जिल्ह्यातील जुने अभिलेखांचे स्कॅनिंग करणे, नकाशांचे डीजीटाय जेशन करणे (मुळशी पुनमोंजणी प्रकल्प)	०	०.०१	०.०१	०.०१
२	महसूल प्रशासन बळकट करणे व भूमि अभिलेखांचे अद्ययावतीकरण करणे (५०% केंद्र हिस्सा) २०२९०७६१	नकाशांचे डीजीटायजेशन करणे मुळशी पुनमोंजणी प्रकल्प)	०	०.०१	०.०१	०.०१
३	महसूल प्रशासन बळकट करणे व भूमि अभिलेखांचे अद्ययावतीकरण करणे (५०% केंद्र पुरस्कृत योजना) २०२९०७९९ राज्य हिस्सा	नफ्याचे बीजीटायजेशन करेणे मुळशी पुनमोंजनणी प्रकल्प)	०	०	०	०.०१
४	राष्ट्रीय भूमि अभिलेख आधुनिकीकरण कार्यक्रम (१००% केंद्र हिस्सा) २०२९०८०५	१. डाटा कन्व्हर्जन २. नकाशांचे डिजीटायजेशन करणे ६ जिल्ह्याकरिता ३. महसूल कार्यालये एकमेकांशी जोडणे ४. स्टेट डाटा सेंटर उभारणे ५. प्रशिक्षण इ.	०.००	१६५.२४	१६५.२४	०.०१
५	राष्ट्रीय भूमि अभिलेख आधुनिकीकरण कार्यक्रम (५०% केंद्र हिस्सा) २०२९०८३२	१.तालुका स्तरावर आधुनिक भूमि अभिलेख कक्ष तयार करणे. २. पुनर्मोजणी करणे प्रस्ताव सादर करणेवर	०	७०.४५	७०.४५	८०५.६८
६	राष्ट्रीय भूमि अभिलेख आधुनिकीकरण कार्यक्रम (५०% राज्य हिस्सा) २०२९०८१४	१.तालुका स्तरावर आधुनिक भूमि अभिलेख कक्ष तयार करणे. २. पुनमोजणी करणे.	०	७०.४५	७०.४५	८०५.६८
७	राष्ट्रीय भूमि अभिलेख आधुनिकीकरण कार्यक्रम (७५% राज्य हिस्सा) २०२९०८२३	१.दुय्यक निबंधक कार्यालयाचे संगणकीकरण करणे. २. सुची २ ची डाटा एन्ट्री करणे ३. मुल्यांकन डाटा एन्ट्री करणे ४. दुय्यम निबंधक कार्यालयांची महसूल कार्यालयाशी जोडणी करणे.	०	०.०१	०.०१	२३१.१८
८	राष्ट्रीय भूमि अभिलेख आधुनिकीकरण कार्यक्रम (२५% केंद्र हिस्सा) २०२९०८४१	१.दुय्यक निबंधक कार्यालयाचे संगणकीकरण करणे. २. सुची २ ची डाटा एन्ट्री करणे ३. मुल्यांकन डाटा एन्ट्री करणे ४. दुय्यम निबंधक कार्यालयांची महसूल कार्यालयाशी जोडणी.	०	०.०३	०.०३	७७.०६
९	राष्ट्रीय भूमि अभिलेख आधुनिकीकरण कार्यक्रम (१००% राज्य हिस्सा) पुर्नमोजणी २०२९०८७९	पुर्नमोजणी अतिरिक्त खर्च राज्य शासनाकडून करणेबाबात	०	०	०	०
१०	राष्ट्रीय भूमि अभिलेख आधुनिकीकरण कार्यक्रम (१००% राज्य हिस्सा) डीजीटायजेशन २०२९०८८८	२८ जिल्ह्याच्या नकाशाचे डीजीटाय-जेशन व Network Attached Storage (NAS) box खरेदी करण्यासाठी	४१२२.६२	२४९२.२१	३०००.२१	१५००.००

४. धारण जमिनीचे एकत्रीकरण

प्रास्ताविक :

मुंबई जमिनीचे तुकडेबंदी आणि तुकडेजोड करण्याबाबत अधिनियम, १९४७ याच्या उपबंधान्वये राज्यात शेत जमिनीचे एकत्रीकरण करण्याचा कार्यक्रम हाती घेण्यात आला आहे. अधिनियमाचा पहिला भाग जमिनीचे तुकडे पाडण्यास प्रतिबंध करण्याबद्दलचा आहे. त्यामध्ये स्थानिक क्षेत्र व प्रमाणभूत क्षेत्र निश्चित करणेसंबंधी व असलेल्या तुकड्यांचे हस्तांतरण नियमित करणेसंबंधी व नवीन तुकडे पाडण्याबाबत निर्बंध समाविष्ट आहेत. सन १९४८ पासून पश्चिम महाराष्ट्रामध्ये हा अधिनियम लागू करण्यात आला आहे. जमिनीच्या निरनिराळ्या वर्गाकरिता प्रमाणभूत क्षेत्र यापूर्वीच निश्चित केलेले असून, अधिकार अभिलेखामध्ये जमिनीच्या तुकड्यासंबंधीच्या नोंदीचे कामही पूर्ण करण्यात आले आहे. महसूल विभागाकडून अधिनियमाची अंमलबजावणी गावस्तरावर करण्यात आली आहे. त्याचा तपाशील खलीलप्रमाणे.

१.	राज्यातील एकूण गावांची संख्या	४२,४८२
२.	एकत्रीकरण योजनेची अंमलबजावणी झालेल्या गावांची संख्या ..	३०,९१०
३.	एकत्रीकरण योजनेची अंमलबजावणी न झालेल्या गावांची संख्या ..	११,५७२

(१) महाराष्ट्र शासन, महसूल व वन विभाग, मंत्रालय यांचेकडील ठराव क्रमांक आस्थापना १०९२-सी.आर- ८००६-ल-१, दिनांक ०४-०१-१९९३ अन्वये मुंबईचा धारण जमिनीचे तुकडे पाडण्यास प्रतिबंध करणे व त्यांचे एकत्रीकरण करणेबाबत अधिनियम, १९४७ च्या कायद्याची अंमलबजावणी करण्यास दिनांक ०१-०४-९३ पासून स्थगिती देण्यात आलेली आहे.

(२) एकत्रीकरण योजनेच्या कामाकरिता स्वतंत्रपणे नेमण्यात आलेला कर्मचारी वर्ग महाराष्ट्र शासनाने दिनांक ०१-१०-१९९४ पासून रद्द केलेला आहे.

(३) दिनांक ०४-०१-१९९३ नंतर नवीन गावे एकत्रीकरण योजनेच्या कामाकरिता हाती घेण्यात आलेली नाहीत. मात्र योजना अस्थगिती ठेवण्यापूर्वी हाती घेण्यात आलेली परंतु अपूर्ण राहिलेली गावे पूर्ण करण्याबाबत व उर्वरित अनुसरण काम पूर्ण करण्यास महसूल व वन विभागाचे ज्ञापन, दिनांक ०८-०८-९५ अन्वये परवानगी मिळाली आहे.

शिल्लक अनुसरण कामाचा तपशिल खालीलप्रमाणे :-

प्रकार (१)	शिल्लक काम (दि. ३१-३-२५ अखेर) (२)	२०२४-२५ (३१-१०-२५) अखेर साध्य (३)	२०२६-२७ लक्ष (संभाव्य) (४)
अधिकार अभिलेख प्रख्यापन गांवे	०	०	०
आकार बंद गावे	३	०	३
हस्तांतरण प्रमाणपत्र वाटप गावे	२	०	२
नकाशा छपाई गांवे	२	०	२
योजनेवरील तक्रारी अर्ज निपटारा	२६७१	८८८	१७८३

दिनांक ०१-१०-१९९४ पासून उप अधीक्षक भूमी अभिलेख यांचेकडून उपरोक्त काम पूर्ण करून घेण्याची कार्यवाही प्रगतीत आहे.

जमाबंदी आयुक्त, पुणे यांचेकडील, दिनांक ३१-८-२०१९ रोजीच्या पत्रान्वये जमीन एकत्रीकरण योजनेवरील तक्रार अर्ज स्विकृत करण्यासाठी कालमर्यादा निश्चित करण्याबाबत परिपत्रकाच्या मसुद्याचे प्रारुप शासनाकडून निर्गमित करणेकामी प्रस्तावित केले आहे.

५. डोंगरी विभाग विकास कार्यक्रम :-

नियोजन विभागाकडील शासन निर्णय क्रमांक डों. वि. का. १०९४-प्र.क्र. ३६ का-१४५५, दिनांक २९-३-१९९५ अन्वये निर्णयाप्रमाणे नवीन डोंगरी क्षेत्र जाहिर करणे मागणीच्या संदर्भात आवश्यक असलेल्या निकषानिहाय अहवाल शासन निर्णय दिनांकापासून फक्त संचालक, महाराष्ट्र सुदूर संवेदन व्यवस्था केंद्र, नागपूर यांचेकडून मागवावा असा धोरणात्मक निर्णय घेणेत आला असल्याने इकडील विभागाकडून आता डोंगरी विभागाबाबतचे अहवाल सादर करणेत येत नाहीत.

६. डिजीटल इंडिया भूमि अभिलेख आधुनिकीकरण कार्यक्रम (DILRMP)

सन २००८ पासून केंद्र शासनाने भूमि अभिलेखांचे संगणकीकरण व महसूल प्रशासन बळकट करणे व भूमि अभिलेखांचे अद्ययावतीकरण करणे या योजना बंद करून राष्ट्रीय भूमि अभिलेख आधुनिकीकरण कार्यक्रम ही केंद्र पुरस्कृत योजना सुरू केली आहे. केंद्र शासनाने सदर योजनेस ई धरती, डिजीटल इंडिया भूमि अभिलेख आधुनिकीकरण कार्यक्रम (DILRMP) असे नाव दिले आहे. सदर योजना राज्यात ई महाभूमि प्रकल्प या नावाने राबविण्यात येत आहे. सदर योजनेची अंमलबजावणी जलद व प्रभावी व्हावी या साठी केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सूचना नुसार महाभूमि प्रकल्प व्यवस्थापन संस्था महसूल व वन विभागाच्या दिनांक २०/३/२०१२ च्या शासन निर्णयान्वये स्थापन करण्यात आले आहे.

सदर योजनेचा मुख्य उद्देश स्थावर मिळकतीस शाश्वत मालकी हक्क देणे (Guaranteed conclusive titles to immovable properties) हा आहे. सदर कार्यक्रमाअंतर्गत पुढील प्रकल्प राबविण्यात येत आहेत.

१. ई-नकाशा : भूमापन नकाशांचे डिजीटायझेशन :

महाराष्ट्र शासन, महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई यांचेकडील शासन निर्णय क्र. संकिर्ण १०११/२१०३/प्र. क्र. ६१८/ल-१, दि. ६/१०/२०१५ रोजीच्या निर्णयान्वये राज्यातील सर्व मूळ भूमापन नकाशांचे डिजिटायझेशन करण्यास मान्यता देण्यात आलेली आहे. त्यानुसार पहिल्या टप्प्यात पुणे, रायगड, नाशिक, छत्रपती संभाजीनगर, अमरावती व नागपूर या ६ जिल्ह्यातील भूमापन नकाशांचे डिजीटायझेशन हाती घेण्यात येवून ते पुर्ण झालेले आहे. सदरचे डिजीटल नकाशे नागरीकांना ऑनलाईन उपलब्ध करून देण्यात येत आहेत.

तसेच महाराष्ट्र शासन, महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई यांचेकडील शासन निर्णय क्र. राभूअ २०१७/प्र. क्र. १२८/ल-१, दि. १४/१/२०२२ अन्वये उर्वरित २८ जिल्ह्यातील भूमापन नकाशांचे डिजीटायझेशनचे काम केंद्र शासनाच्या संरक्षण मंत्रालयाच्या अखत्यारीतील नवरत्न कंपनी, मे. भारत इलेक्ट्रॉनिक्स लिमिटेड, बेंगलोर यांचेमार्फत सुरू आहे. सदरचे काम माहे ३१ डिसेंबर, २०२५ अखेर पुर्ण करण्याचे नियोजित आहे.

२. ई-म्युटेशन : ऑनलाईन फेरफार रा. भू. ४ :

संपूर्ण राज्यात १ एप्रिल २०१५ पासून ऑनलाईन म्यूटेशनची अंमलबजावणी करण्यात येत असून, या अंतर्गत नोंदणीकृत तसेच अ नोंदणीकृत दस्तांची फेरफार क्रमांक देवून फेरफार नोंदवहीत नोंद घेतल्यापासून ते दुरूस्त ७/१२ देणेपर्यंत व संबंधित गाव नमुना अद्ययावत करेपर्यंतची संपूर्ण प्रक्रिया ऑनलाईन करण्यात आली आहे. यासाठी राज्यातील सर्व २.६० कोटी ७/१२ संगणकीकृत करून त्याचा डाटा शासनाच्या क्लाउड पॉलिसीनुसार क्लाउड सेंटरवर वर ठेवण्यात आला असून, राज्यातील तलाठी, मंडळ अधिकारी ऑनलाईन फेरफार घेण्याची कार्यवाही करीत आहेत. नोव्हेंबर-२०२४ अखेर सुमारे २,२६,८३,९४७ कोटी ऑनलाईन फेरफार नोंदविण्यात आले आहेत. त्याच बरोबर राज्यातील जनतेला डिजीटल स्वाक्षरीत संगणकीकृत ७/१२ उपलब्ध करून देण्यात येत असून त्यासाठी ऑनलाईन पेमेंट करण्याची सुविधा उपलब्ध करून देण्यात आली आहे.

३. ई-पुनर्मोजणी : आधुनिक तंत्रज्ञानाद्वारे पुनर्मोजणी :

राज्यातील ग्रामीण भागातील शेतजमिनीची पुनर्मोजणी करणेबाबत शासन निर्णय क्रमांक संकीर्ण- १०११/२१०३/प्र.क्र.६१८ /ल-१, दिनांक ६/१०/२०१५ रोजी पारीत करण्यात आला आहे. तथापि, ग्रामीण विकास मंत्रालय, भूमि संसाधन विभाग, नवी दिल्ली यांचेकडील Circular No. १ of २०१६ दिनांक ८/१२/२०१६ नुसार डिजिटल इंडिया भूमि अभिलेख आधुनिकीकरण कार्यक्रमाअंतर्गत प्राप्त निधीमधून फक्त ज्या ठिकाणी ७/१२ किंवा फिल्ड बुक किंवा नकाशा उपलब्ध नाही. अशा ठिकाणी पुनर्मोजणीची कार्यवाही करणेबाबत नमूद आहे. महाराष्ट्र राज्यात फिल्ड बुक उपलब्ध असल्याने राज्यात पुनर्मोजणीची कार्यवाही सुरू करण्यात आली नाही. राज्यात ७/१२ अभिलेख व नकाशे अद्यावत करण्याचे काम सुरू आहे.

४. ई-अभिलेख : अभिलेखांचे स्कॅनिंग व अभिलेख कक्ष अद्ययावत करणे :-

४.१ - जुन्या अभिलेखांचे स्कॅनिंग करणे - राष्ट्रीय भूमि अभिलेख आधुनिकीकरण कार्यक्रमांतर्गत आधुनिक अभिलेख कक्ष निर्माण करणेसाठी तहसीलदार कार्यालय, मुळशी व हवेली तसेच उप अधिक्षक भूमि अभिलेख, मुळशी व हवेली, जिल्हा-पुणे या कार्यालयात जुन्या अभिलेखांचे स्कॅनिंग करण्याचा पथदर्शी प्रकल्प राबविला होता. भूमि अभिलेख विभाग व महसूल विभागात मोठ्या प्रमाणात जुने अभिलेख असून दैनंदिन कामकाजातील वापरामुळे ते जिर्ण व फाटलेले आहेत. त्यामुळे या सर्व अभिलेखांचे स्कॅनिंग करून ते डिजीटल स्वरुपात जतन करणे आवश्यक झाले आहे. डिजीटल अभिलेखांमुळे नागरिकांना चांगल्याप्रकारे वेळेत तत्पर सेवा देणे शक्य होणार आहे. त्याकरीता तहसिल व भूमि अभिलेख कार्यालयांचे अभिलेख कक्षात अद्ययावत कॉम्प्युटर्स, युपीएस व मल्टी फंक्शनल प्रिंटर पुरविणेत आलेले आहेत. आधुनिक अभिलेख कक्षासाठी राज्यातील ५२१ भूमि अभिलेख व तहसिल कार्यालयांना कॉम्पॅक्टर पुरविण्यात आले आहेत. राज्यात स्कॅनिंग करावयाच्या जुन्या अभिलेखांची संख्या **३४.३५** कोटी असून **३** खाजगी संस्थांमार्फत अभिलेख स्कॅन करण्याचे काम ऑगस्ट, २०१४ पासून सुरू झाले आहे. आज अखेर एकूण ३४.३५ कोटी पानांपैकी ३०.८३ कोटी पानांचे स्कॅनिंग झालेले आहे. त्यापैकी २२.८८ कोटी अभिलेखांची पनो महाभुमी पोर्टलवर अपलोड करणेत आलेली आहेत. ३५ जिल्ह्यांपैकी सांगली, सातारा, सोलापूर, कोल्हापूर, रत्नागिरी, रायगड, सिंधुदूर्ग, ठाणे, पालघर, मुंबई उपनगर, जळगांव, नंदूरबार, गडचिरोली, चंद्रपूर, लातूर, नागपूर, अमरावती, अकोला, यवतमाळ, वाशिम, अहिल्यानगर, धुळे, नाशिक, भंडारा, गोंदिया, हिंगोली, जालना, नांदेड, बुलढाणा, छत्रपती संभाजी नगर, वर्धा, परभणी व धाराशिव या ३२ जिल्ह्यांचे काम पुर्ण झाले असून उर्वरित बीड, बुलढाणा व पुणे तीन जिल्ह्यांचे काम प्रलंबित आहे. स्कॅनिंग काम पूर्ण झालेल्या जिल्ह्यांपैकी रायगड, ठाणे, पालघर, मुंबई उपनगर, नंदुरबार, गडचिरोली, चंद्रपूर, लातुर, अमरावती, अकोला, यवतमाळ, वाशिम, अहिल्यानगर, धुळे, नाशिक, गोंदिया, सातारा, सोलापूर, जळगाव, हिंगोली, जालना, वर्धा व धाराशिव या २३ जिल्ह्यांचा संपुर्ण डाटा व छ. संभाजीनगर, परभणी, सांगली, कोल्हापूर, नागपूर, रत्नागिरी, नांदेड, सिंधुदूर्ग, बुलढाणा व पुणे या १० जिल्ह्यांचा अंशतः डाटा http:mahabhumi.gov.in या संकेतस्थळावर अपलोड करण्यात आलेले आहे. हा डाटा नागरिकांना aapleabhilekh.gov.in या संकेतस्थळावर पाहण्यासाठी निःशुल्क स्वरूपात उपलब्ध आहे. तसेच याच संकेतस्थळावर जुने अभिलेख डाऊनलोड करण्याची सेवा सशुल्क उपलब्ध करून देण्यात आली आहे.

४.२ - आधुनिक अभिलेख कक्षांतर्गत अभिलेख कक्षात कॉम्पॅक्टर स्थापित करणे - डिजीटल इंडिया आधुनिक भूमि अभिलेख कार्यक्रमांतर्गत आधुनिक भूमि अभिलेख कक्ष उभारणे या घटकांतर्गत करावयाच्या कामाध्ये आधुनिक अभिलेख कक्ष उभारणे यामध्ये राज्यातील सर्व तहसिल व उप अधीक्षक भूमि अभिलेख कार्यालयामधील अभिलेख कक्षात कॉम्पॅक्टर स्थापित करणे ही बाब अंतर्भूत आहे. दिनांक ३०/०३/२०१७ रोजीचा शासन निर्णयान्वये या कामासाठी निधी उपलब्ध करून देणेत आला. त्यानुसार आजअखेर एकूण ७४० कार्यालयांपैकी एकूण ५२१ कार्यालयांमध्ये काम्पॅक्टर स्थापित करणेत आलेले

आहेत. १०३ कार्यालयांमध्ये अन्य योजनेतून यापुर्वीच काम्पॅक्टर स्थापित करणेत आलेले असून कमी उंची असणे, अभिलेख कक्ष पहिल्या किंवा दुसऱ्या मजल्यावर असणे किंवा कार्यालया भाड्याच्या इमारतीत असणे अशा कारणांमुळे स्थापित करणेत न केलेले एकूण ११६ कार्यालये शिल्लक आहेत. त्याचा तपशील खालीलप्रमाणे :-

कार्यालये	एकूण संख्या	एकूण पुरवठा करेणत आलेली कार्यालयाची संख्या	अन्य योजनेत पुर्वीच स्थापित केलेली कार्यालये	कमी उंची, पहिला मजला, भाडेतत्त्वावर या कारणासाठी शिल्लक	कमी उंची	पहिला मजला	भाड्याच्या इमारतीत कार्यालय असलेले
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)	(६)	(७)	(८)
Tahasil, dyslr, ctso	७४०	५२१	१०३	११६	३१	४१	४४

उपरोक्त शिल्लक ११६ कार्यालयांपैकी नव्याने आढावा घेवून मागणीनुसार नवीन ३५ कार्यालयांसाठी अभिलेख कक्षात काम्पॅक्टर स्थापित करणेसाठीची मा. अप्पर मुख्य सचिव, महसूल विभाग, मंत्रालय, यांचे अध्यक्षतेखाली दि. १७/०२/२०२५ रोजीच्या नियामक मंडळाच्या बैठकीत मंजूरी घेणेत आलेली आहे. दिनांक १६/१०/२०२५ रोजी महाटेंडर वर ई-निविदा प्रसिध्द करणेत येवून त्यासाठी वेळोवेळी मुदतवाढ देणेत आली. दिनांक ०२/१२/२०२५ रोजी निविदा उघडणेत आलेली असून त्यामध्ये ४ संस्थांनी आपला सहभाग नोंदविलेला आहे. त्याअनुषंगाने निविदा प्रक्रिया राबविणेचे काम प्रगती पथावर आहे.

५. ई-भूलेख : एक-खिडकी योजना :

सदरच्या योजनेअंतर्गत जमिन धारकांना त्यांच्या जमिनीचे सर्व अभिलेख एकाच खिडकीद्वारे (WEB PORTAL) उपलब्ध करुन देण्यात आले असून यासाठीची आज्ञावली जमाबंदी आयुक्त आणि संचालक भूमि अभिलेख (महाराष्ट्र राज्य) पुणे यांचे मार्गदर्शनाखाली राष्ट्रीय सूचना विज्ञान केंद्र यांचेकडून विकसित करण्यात येत आहे. या सेवेद्वारे नागरिकांना त्यांच्या जमिनींचे सर्व अभिलेख पाहता येणार आहेत. तसेच शासनाच्या विविध विभागांनाही सदरचा डेटा पाहता येणार आहे.

सदरचा डाटा https://mahabhumi.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध आहे.

उपरोक्त विविध सेवांसोबतच महाराष्ट्र राज्य खालीलप्रमाणे दोन सेवा डिजीटल इंडिया भूमि अभिलेख आधुनिकीकरण कार्यक्रमांतर्गत उपलब्ध करून देणार आहे.

६. ई-मोजणी व्हर्जन २.० :

भूमि अभिलेख विभागकरीता ई-मोजणी व्हर्जन २.० ही आज्ञावली नागरिकांची मोजणी प्रकरणे जलद गतीने निकाली करणेसाठी विकसित करण्यात आली आहे.

ई-मोजणी व्हर्जन २.० मध्ये नागरिकांना उपलब्ध करून देण्यात आलेले असून मोजणी अर्ज भरणे, फी भरणे, मोजीणी अर्जावरील प्रत्येक टप्प्याबाबत माहिती एसएमएस द्वारे उपलब्ध होईल व मोजणी नोटीस ऑनलाईन देण्यात येईल. मोजणी नकाशा जी. आय. एस. कॉर्डिनेटसह डिजीटल स्वरूपात उपलब्ध करून देणे इ. सुविधांसह यामध्ये समावेश करण्यात येणार आहे.

पहिल्या टप्प्यामध्ये ई-मोजणी व्हर्जन २.० ही जी.आय.एस. तंत्रज्ञानावर आधारित आज्ञावली माहे. मे २०२३ पासून वाशिम व नंदूरबार ह्या दोन जिल्ह्यात संपूर्णपणे अर्थात प्रत्येकी सात तालुके या प्रमाणे एकुण १४ तालुक्यात व इतर ३२ जिल्ह्यातील प्रत्येकी एक तालुका याय प्रमाणे ३२ तालुक्यात दिनांक ७ ऑगस्ट, २०२३ पासून ई-मोजणी व्हर्जन २.० ही आज्ञावली लागू करण्यात आलेली आहे.

दुसऱ्या टप्प्यामध्ये दिनांक १६ जानेवारी, २०२४ रोजी पासून ३२ जिल्ह्यातील प्रत्येकी दोन तालुके याप्रमाणे ६४ तालुक्यात लागू करण्यात आला. तसेच तिसऱ्या टप्प्यात १४ जिल्हे संपूर्ण व इतर उरलेल्या १८ जिल्ह्यातील प्रत्येकी तीन तालुके या प्रमाणे एकूणय १२९ तालुक्यात दिनांक १५ एप्रिल, २०२४ पासून ही आज्ञावली लागू झाली आहे.

चौथ्या टप्प्यामध्ये दिनांक १ सप्टेंबर, २०२४ रोजी पासून उर्वरित ११६ तालुक्यांपैकी १०३ तालुक्यात ई-मोजणी व्हर्जन २.० ही आज्ञावली लागू करण्यात आलेली आहे. उर्वरित १३ तालुक्यात दिनांक १ डिसेंबर, २०२४ रोजी पासून ई-मोजणी व्हर्जन २.० ही आज्ञावली लागू करण्यात आली आहे. तरी याजोगे GIS based ई-मोजणी व्हर्जन २.० आज्ञावलीची अंमजबजावणी संपूर्ण महाराष्ट्रातील नगर भूमापन कार्यालये व नागपूर विभाग चंद्रपूर जिल्हा जिवती तालुका वगळून भूमापनाकडील ३५३ तालुक्यात करणेत आली आहे.

तसेच दिनांक २२-०९-२०२५ पासून राज्यातील ३० नगर भूमापन कार्यालयात ई-मोजणी व्हर्जन २.० ही आज्ञावली लागू करण्यात आलेली असून दिनांक १०-११-२०२५ पासून राज्यातील सुरु असलेल्या नैना १ आणि २ या प्रकल्पासाठी कार्यालयात ई-मोजणी व्हर्जन २.० ही आज्ञावली लागू करण्यात आलेली आहे.

७. ई-चावडी : तलाठ्याच्या दप्तराचे संगणकीकरण :

तलाठ्यांच्या कामकाजात सुसूत्रता व नियमितता येण्यासाठी तलाठ्यांच्या दप्तराचे (तलाठी यांचेकडील गाव नमुना नं. १ ते २१) संगणकीकरण करण्याचा निर्णय घेतला. संपुर्ण राज्यात ई-चावडी प्रणाली लागू करून ४४,२९९ पैकी ३०,७१९ गावांचे वसुलीचे कामकाज सुरू करणेत आले आहे.

८. महाराजस्व अभियान सन २०२५-२६ :

१. महाराष्ट्र शासनाच्या निर्णयानुसार खरीप २०२१ हंगामापासून हंगामी पिकांची (e-Peek Crop Registration) प्रकल्प संपूर्ण राज्यात राबविण्यात येत आहे. त्यानुसार दिनांक १५ ऑगस्ट २०२१ पासून संपूर्ण राज्यात ऑनलाईन पद्धतीने पीक पाहणीचा Real-Time डेटा संकलित केला जात आहे. हा प्रकल्प शेतकऱ्यांना गाव नमुना क्र. ७/१२ वर थेट पीक पाहणी नोंदी करण्यास सक्षम करण्याच्या उद्देशाने राबविण्यात येत आहे. केंद्र शासनाच्या निर्देशानुसार, राज्यातील ई-पीक पाहणी मोबाईल ॲपमध्ये Geo-referencing, Sahayak login इत्यादी आवश्यक सुविधा समाविष्ट करण्यासाठी डिजिटल क्रॉप सर्वे (Digital Crop Survey DCS) प्रकल्प खरीप २०२३ ते खरीप २०२४ पर्यंत या हंगामात पायलट प्रकल्प राबविण्यात आला आहे. हा प्रकल्प महसूल अधिकारी व कर्मचारी यांच्या समन्वयातून क्षेत्रीय स्तरावर अंमलात आणला जात आहे. शेतकऱ्यांना पीक नोंदणीस सहाय्य करण्यासाठी सर्व गावांमध्ये सहायक (Sahayak) नेमण्यात आले आहेत, जे शेतकऱ्यांना आवश्यक तांत्रिक मार्गदर्शन देणे आणि येणाऱ्या अडचणींचे निराकरण करण्याचे कार्य करतात. जे शेतकरी अनुपस्थित असतील किंवा ज्यांनी स्वतः पीक नोंद केलेली नसेल, अशा प्रकरणांमध्ये गावासाठी नेमण्यात आलेल्या सहायकामार्फत पीक नोंदणी पूर्ण केली जाते. महाराष्ट्र शासनाच्या दिनांक १४ ऑक्टोबर २०२४ रोजीच्या शासन निर्णयानुसार, किमान ६०% पीक नोंदणी शेतकऱ्यांनी स्वतः करणे आवश्यक असून, उर्वरित संपूर्ण किंवा अंशतः क्षेत्रफळाची पीक नोंदणी सहायकामार्फत केली जाईल. सर्व पात्र शेतकरी (खातेदार) यांची नोंदणी ई-पीक मोबाईल ॲप (DCS) वर केली जाईल आणि त्यांच्या शेतात उभ्या असलेल्या पिकांचे तपशील अक्षांश-रेखांशासह (Gio - Tagged)छायाचित्रांसह अपलोड केले जातील. अपलोड केलेल्या पीक पाहणीमध्ये बदल, दुरुस्ती किंवा नष्ट करण्याची आवश्यकता असल्यास, मोबाईल ॲपमध्ये ४८ तासांच्या आत दुरुस्ती / रद्द करण्याची सुविधा उपलब्ध करून देण्यात आलेली आहे. शेतकऱ्यांनी अपलोड केलेल्या १००% पीक नोंदी ९६ तासांनंतर गाव नमुना क्र. १२ (७/१२) मध्ये प्रतिबिंबित होतात.

२. ई-म्युटेशन ऑनलाईन फेरफार :

संपूर्ण राज्यात १ एप्रिल २०१५ पासून ऑनलाईन म्यूटेशनची अंमलबजावणी करण्यात येत असून, या अंतर्गत नोंदणीकृत तसेच अ नोदणीकृत दस्तांची फेरफार क्रमांक देवून फेरफार नोंदवहीत नोद घेतल्यापासून ते दुरुस्त ७/१२ देणेपर्यंत व संबंधित गाव नमुना अद्ययावत करेपर्यंतची संपूर्ण प्रक्रिया ऑनलाईन करण्यात आली आहे. यासाठी राज्यातील सर्व २.६० कोटी ७/१२ संगणकीकृत करून त्याचा डाटा शासनाच्या क्लाउड पॉलिसीनुसार क्लाउड सेंटरवर वर ठेवण्यात आला असून, राज्यातील तलाठी, मंडळ अधिकारी ऑनलाईन फेरफार घेण्याची कार्यवाही करीत आहेत, नोव्हेंबर २०२५ अखेर सुमारे २३००२९७० कोटी ऑनलाईन फेरफार नोंदविण्यात आले आहेत. त्याच बरोबर राज्यातील जनतेला डिजीटल स्वाक्षरीत संगणकीकृत ७/१२ उपलब्ध करून देण्यात येत असून त्यासाठी ऑनलाईन पेमेंट करण्याची सुविधा उपलब्ध करून देण्यात आली आहे.

३. ई- हक्क प्रणालीचा वापर-फेरफार घेण्यासाठी सामान्य खातेदाराला भेट तलाठी कार्यालयाकडे ऑनलाईन अर्ज करता यावा या उद्देशाने विकसित ई-हक्क प्रणाली (PDE) चा प्रचार व प्रसार करण्यासाठी तालुका व जिल्हा स्तरावरून विशेष प्रयत्न केले जावेत, शक्यतो ई-हक्क प्रणालीतील विविध प्रकारचे फेरफार साठीचे सर्व अर्ज ई-हक्क प्रणालीतूनच घेण्यात यावेत व विहित कालमर्यादेत निर्गत केले जावेत. तसेच संगणकीकृत ७/१२ मधील चूक दुरुस्तीसाठी येणारे ऑनलाईन अर्ज देखील अनावश्यकरित्या नाकारले जाणार नाहीत याची दक्षता घ्यावी, या कामाचा दरमहा प्रपत्र मध्ये माहिती संकलित करून आढावा घेण्यात येईल व त्याचे आधारे जिल्हाधिकारी यांचेसह संबंधित महसूल अधिकारी गुणांकन केले जाईल.

४. प्रलंबित फेरफारांचा आढावा ई-फेरफार प्रणालीतून होणारे सर्व फेरफार विहित कालमर्यादेत निर्गत करणे आवश्यक असल्याने मंडळ, तालुका, उप विभाग, जिल्हा व विभागीय स्थरावर प्रलंबित फेरफार या दरमहा आढावा घेण्यात यावा व कोणताही विनातक्रार फेरफार २८ दिवसापेक्षा जास्त कालावधीसाठी आणि विवादग्रस्त प्रकरणे (तक्रार नोंदणी) एक वर्ष जास्त कालावधीसाठी प्रलंबित राहणार नाही, याची दक्षता घ्यावी. या कामाचा दरमहा प्रपत्र मध्ये माहिती संकलित करून आढावा घेण्यात येईल व त्याचे आधारे जिल्हाधिकारी यांचेसह संबंधित महसूल अधिकारी गुणांकन केले जाईल.

उपविभागीय अधिकारी यांनी घोषणापत्र ४ करणे :

अचूक संगणकीकृत गा.न.नं. १२ डेटाबेससाठी ODC मधील सर्व करून उप विभागीय अधिकारी यांनी त्यांचे उप विभागातील प्रत्येक गावासाठी धोषणापत्र ४ करणे आवश्यक असून सन २०२५-२०२६ या महसूल वर्षात हे काम पूर्ण होणे आवश्यक आहे. या कामाचा दरमहा प्रपत्र मध्ये माहिती संकलित करून आढावा घेण्यात येईल व त्याचे आधारे जिल्हाधिकारी यांचे संबंधित महसूल अधिकारी गुणांकन केले जाईल.

तक्ता क्र. १ (Table No. 1)

कार्यक्रम अंदाजपत्रक २०२६-२०२७

महालेखापाल-२, महाराष्ट्र, मुंबई यांचेकडील निरीक्षण अहवाल / परिच्छेदांची माहिती

भूमि अभिलेख विभाग

विभागनिहाय गोषवारा

अ. क्र. (१)	विभाग/जिल्हा (२)	वर्ष (३)	वर्षाचे सुरुवातीस शिल्लक (४)		नवीन आलेले (५)		निकाली/काढलेले १-४-२०२४ ते ३१-१०-२०२५ (६)		संभाव्य निकाली १-११-२०२५ ते ३१-३-२०२६ (७)		वर्षअखेर शिल्लक (८)	
			अहवाल	परिच्छेद	अहवाल	परिच्छेद	अहवाल	परिच्छेद	अहवाल	परिच्छेद	अहवाल	परिच्छेद
१	जमाबंदी आयुक्त कार्यालय, पुणे	२०२४-२०२५	१	२	०	०	२	०	०	०	०	०
		२०२५-२०२६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२६-२०२७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२	पुणे	२०२४-२०२५	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२५-२०२६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२६-२०२७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
३	मुंबई	२०२४-२०२५	१८	०	०	०	०	०	०	०	०	१८
		२०२५-२०२६	०	०	०	७	०	०	०	०	०	०
		२०२६-२०२७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४	नाशिक	२०२४-२०२५	७	०	०	०	०	०	०	०	०	७
		२०२५-२०२६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२६-२०२७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५	छ. संभाजीनगर	२०२४-२०२५	६	०	०	०	०	०	०	०	०	६
		२०२५-२०२६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२६-२०२७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
६	अमरावती	२०२४-२०२५	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२५-२०२६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२६-२०२७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
७	नागपूर	२०२४-२०२५	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२५-२०२६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२६-२०२७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	एकूण	२०२४-२०२५	०	३१	०	०	०	०	०	०	०	३१
		२०२५-२०२६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२६-२०२७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

तक्ता क्र. २ (Table No. 2)

कार्यक्रम अंदाजपत्रक २०२४-२०२५

महालेखापाल-२, महाराष्ट्र, मुंबई यांचेकडील निरीक्षण अहवाल/परिच्छेदांची माहिती

उपसंचालक, भूमि अभिलेख, पुणे प्रदेश, पुणे

अ. क्र.	विभाग/जिल्हा	वर्ष	वर्षाचे सुरुवातीस शिल्लक		नवीन आलेले		निकाली/काढलेले १-४-२०२५ ते ३१-१०-२०२५		संभाव्य निकाली १-११-२०२५ ते ३१-३-२०२६		वर्षअखेर शिल्लक	
(१)	(२)	(३)	(४)		(५)		(६)		(७)		(८)	
			अहवाल	परिच्छेद	अहवाल	परिच्छेद	अहवाल	परिच्छेद	अहवाल	परिच्छेद	अहवाल	परिच्छेद
१	जमाबंदी आयुक्त कार्यालय, पुणे	२०२४-२०२५	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२५-२०२६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२६-२०२७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२	पुणे	२०२४-२०२५	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२५-२०२६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२६-२०२७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
३	सातारा	२०२४-२०२५	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२५-२०२६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२६-२०२७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४	सांगली	२०२४-२०२५	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२५-२०२६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२६-२०२७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५	सोलापूर	२०२४-२०२५	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२५-२०२६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२६-२०२७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
६	कोल्हापूर	२०२४-२०२५	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२५-२०२६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२६-२०२७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	एकूण पुणे प्रदेश	२०२४-२०२५	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२५-२०२६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२६-२०२७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

तक्ता क्र. ३ (Table No. 3)

कार्यक्रम अंदाजपत्रक २०२६-२०२७

महालेखापाल-२, महाराष्ट्र, मुंबई यांचेकडील निरीक्षण अहवाल / परिच्छेदांची माहिती

उपसंचालक, भूमि अभिलेख, कोंकण प्रदेश, मुंबई

अ. क्र.	विभाग/जिल्हा	वर्ष	वर्षाचे सुरुवातीस शिल्लक		नवीन आलेले		निकाली/काढलेले १-४-२०२५ ते ३१-१०-२०२५		संभाव्य निकाली १-११-२०२५ ते ३१-३-२०२६		वर्षअखेर शिल्लक	
(१)	(२)	(३)	(४) अहवाल/परिच्छेद		(५) अहवाल/परिच्छेद		(६) अहवाल/परिच्छेद		(७) अहवाल/परिच्छेद		(८) अहवाल/परिच्छेद	
१	मुंबई	२०२४-२०२५	०	११	०	०	०	०	०	११	०	०
		२०२५-२०२६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२६-२०२७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२	ठाणे	२०२४-२०२५	०	७	०	०	०	०	०	७	०	०
		२०२५-२०२६	०	०	०	४	०	०	०	०	०	०
		२०२६-२०२७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
३	रायगड	२०२४-२०२५	०	७	०	०	०	०	०	७	०	०
		२०२५-२०२६	०	०	०	४	०	०	०	०	०	०
		२०२६-२०२७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४	रत्नागिरी	२०२४-२०२५	०	७	०	०	०	०	०	७	०	०
		२०२५-२०२६	०	०	०	४	०	०	०	०	०	०
		२०२६-२०२७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५	सिंधुदूर्ग	२०२४-२०२५	०	७	०	०	०	०	०	७	०	०
		२०२५-२०२६	०	०	०	४	०	०	०	०	०	०
		२०२६-२०२७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	एकूण	२०२४-२०२५	०	१८	०	०	०	०	०	१८	०	०
	कोंकण प्रदेश	२०२५-२०२६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२६-२०२७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

तक्ता क्र. ४ (Table No. 4)

कार्यक्रम अंदाजपत्रक २०२६-२०२७

महालेखापाल-२, महाराष्ट्र, मुंबई यांचेकडील निरीक्षण अहवाल / परिच्छेदांची माहिती

उपसंचालक, भूमि अभिलेख, नाशिक प्रदेश, नाशिक

अ. क्र.	विभाग/जिल्हा	वर्ष	वर्षाचे सुरूवातीस शिल्लक		नवीन आलेले		निकाली/काढलेले १-४-२०२५ ते ३१-१०-२०२५		संभाव्य निकाली १-११-२०२५ ते ३१-३-२०२६		वर्षअखेर शिल्लक	
(१)	(२)	(३)	(४) अहवाल/परिच्छेद		(५) अहवाल/परिच्छेद		(६) अहवाल/परिच्छेद		(७) अहवाल/परिच्छेद		(८) अहवाल/परिच्छेद	
१	नाशिक	२०२४-२०२५	०	६	०	०	०	०	०	६	०	०
		२०२५-२०२६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२६-२०२७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२	अहिल्यानगर	२०२४-२०२५	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२५-२०२६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२६-२०२७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
३	जळगांव	२०२३-२०२५	०	१	०	०	०	०	०	१	०	०
		२०२४-२०२६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२५-२०२७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४	धूळे	२०२३-२०२५	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२४-२०२६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२५-२०२७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५	नंदूरबार	२०२३-२०२५	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२४-२०२६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२५-२०२७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	एकूण	२०२४-२०२५	०	७	०	०	०	०	०	७	०	०
	नाशिक प्रदेश	२०२५-२०२६	०	७	०	०	०	०	०	७	०	०
		२०२६-२०२७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

तक्ता क्र. ५ (Table No. 5)

कार्यक्रम अंदाजपत्रक २०२६-२०२७

महालेखापाल-२, महाराष्ट्र, मुंबई यांचेकडील निरीक्षण अहवाल / परिच्छेदांची माहिती

उपसंचालक, भूमि अभिलेख, छ. संभाजीनगर प्रदेश, छ. संभाजीनगर

अ. क्र.	विभाग/जिल्हा	वर्ष	वर्षाचे सुरुवातीस शिल्लक		नवीन आलेले		निकाली काढलेले १-४-२०२५ ते ३१-१०-२०२५		संभाव्य निकाली १-११-२०२५ ते ३१-३-२०२६		वर्षअखेर शिल्लक	
(१)	(२)	(३)	(४)		(५)		(६)		(७)		(८)	
			अहवाल	परिच्छेद	अहवाल	परिच्छेद	अहवाल	परिच्छेद	अहवाल	परिच्छेद	अहवाल	परिच्छेद
१	छ. संभाजीनगर	२०२४-२०२५	०	२	०	०	०	०	०	२	०	०
		२०२५-२०२६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२६-२०२७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२	धाराशिव	२०२४-२०२५	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२५-२०२६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२६-२०२७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
३	लातूर	२०२४-२०२५	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२५-२०२६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२६-२०२७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४	परभणी	२०२४-२०२५	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२५-२०२६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२६-२०२७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५	बीड	२०२४-२०२५	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२५-२०२६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२६-२०२७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
६	नांदेड	२०२४-२०२५	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२५-२०२६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२६-२०२७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
७	जालना	२०२४-२०२५	०	४	०	०	०	०	०	४	०	०
		२०२५-२०२६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२६-२०२७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
८	हिंगोली	२०२४-२०२५	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२५-२०२६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२६-२०२७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	एकूण	२०२४-२०२५	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	छ. संभाजीनगर	२०२५-२०२६	०	६	०	५	०	०	०	०	०	६
	प्रदेश	२०२६-२०२७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

तक्ता क्र. ६ (Table No. 6)

कार्यक्रम अंदाजपत्रक २०२६-२०२७

महालेखापाल-२, महाराष्ट्र, मुंबई यांचेकडील निरीक्षण अहवाल / परिच्छेदांची माहिती

उपसंचालक, भूमि अभिलेख, अमरावती प्रदेश, अमरावती

अ. क्र.	विभाग/जिल्हा	वर्ष	वर्षाचे सुरुवातीस शिल्लक		नवीन आलेले		निकाली काढलेले १-४-२०२५ ते ३१-१०-२०२५		संभाव्य निकाली १-११-२०२५ ते ३१-३-२०२६		वर्षअखेर शिल्लक	
(१)	(२)	(३)	(४)		(५)		(६)		(७)		(८)	
			अहवाल	परिच्छेद	अहवाल	परिच्छेद	अहवाल	परिच्छेद	अहवाल	परिच्छेद	अहवाल	परिच्छेद
१	अमरावती	२०२४-२०२५	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२५-२०२६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२६-२०२७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२	अकोला	२०२४-२०२५	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२५-२०२६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२६-२०२७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
३	बुलढाणा	२०२४-२०२५	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२५-२०२६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२६-२०२७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४	यवतमाळ	२०२४-२०२५	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२५-२०२६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२६-२०२७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५	वाशिम	२०२४-२०२५	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२५-२०२६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२६-२०२७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	एकूण	२०२४-२०२५	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	अमरावती प्रदेश	२०२५-२०२६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२६-२०२७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

तक्ता क्र. ७ (Table No. 7)

कार्यक्रम अंदाजपत्रक २०२६-२०२७

महालेखापाल-२, महाराष्ट्र, मुंबई यांचेकडील निरीक्षण अहवाल / परिच्छेदांची माहिती

उपसंचालक, भूमि अभिलेख, नागपूर प्रदेश, नागपूर

अ. क्र.	विभाग/जिल्हा	वर्ष	वर्षाचे सुरुवातीस शिल्लक		नवीन आलेले		निकाली काढलेले १-४-२०२५ ते ३१-१०-२०२५		संभाव्य निकाली १-११-२०२५ ते ३१-३-२०२६		वर्षअखेर शिल्लक	
(१)	(२)	(३)	(४) अहवाल/परिच्छेद		(५) अहवाल/परिच्छेद		(६) अहवाल/परिच्छेद		(७) अहवाल/परिच्छेद		(८) अहवाल/परिच्छेद	
१	नागपूर	२०२४-२०२५	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२५-२०२६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२६-२०२७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२	वर्धा	२०२४-२०२५	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२५-२०२६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२६-२०२७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
३	भंडारा	२०२४-२०२५	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२५-२०२६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२६-२०२७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४	चंद्रपूर	२०२४-२०२५	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२५-२०२६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२६-२०२७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५	गडचिरोली	२०२४-२०२५	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२५-२०२६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२६-२०२७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
६	गोंदिया	२०२४-२०२५	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२५-२०२६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२६-२०२७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	एकूण	२०२४-२०२५	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	नागपूर प्रदेश	२०२५-२०२६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२६-२०२७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

PERFORMANCE BUDGET

2026-2027

REVENUE AND FOREST DEPARTMENT

4

(LAND RECORDS)

PERFORMANCE BUDGET
2026-2027

Introductory

The Land Records Department is one of the Department under the Revenue and Forest Department of Maharashtra Government. The Land Records Department is headed by Settlement Commissioner and Director of Land Records, Maharashtra. He Exercises control over the administrtion and field operations of the Department. The Department was restructured up to taluka level vide Revenue and Forest Department, GR. No. Asthapana-1093/Pra. Kra-19/L-1, dated 18-8-1994 and is implemented w.e.f. 1/10/1994. Different activities of the Department are controlled and co-ordinated at the Head Quarter level with the assistance of (i) Additional Settlement Commissioner and Additional Director of Land Records (ii) DDLR (Survey) (iii) DDLR (City Survey) & (iv) DDLR (Consolidation). (v) one post of Deputy Collector as State Co-ordinator E-Ferfar is created vide Revenue and Forest Department GR No. EST-2018/Pra. Kra. 126/E-8, dated 8-9-2020. They are assisted by 21 Class-II Gazetted Officers as Office Superintendent and One Accounts Officer from Treasury Cadre.

At the regional level there are six Deputy Directors of Land Records with Head Quarters at Mumbai, Nashik, Pune, Aurangabad, Amravati and Nagpur. The Regional Deputy Directors of Land Records are responsible for proper co-ordination and administration of all activities of the Land Records Department in their region and dealing with Powers of SC & DLR except those which are specifically reserved by the Settlement Commissioner and Director of Land Records, Maharashtra.

The functions of the Land Records Department are to collect and provide statistics necessary for the sound administration of all matters related with land. The maps and other records prepared after Survey by this Department are used to reduce the Cost and simplify litigations in Revenue and Civil Courts. The Record prepared on the basis of Survey, protects the rights of the individual land holder. The Department is also responsible for, (i) conducting all the periodical revenue settlement operations in the State and to levy, revise the assessment over individual land parcel, (ii) training the Revenue Officers in Survey and settlement matters and the last but not the least, (iii) Implementation of Bombay Prevention of Fragmentation and Consolidation of Holdings Act, 1947.

The survey records prepared by the Department provide essential data for Revenue Administration of the whole State and help to prepare various development plans taken up by the different departments. The records so prepared and maintained up-to-date by incorporating the changes which have taken place from time to time. It also organises and carries out survey of Gaothans and cities on an extensive scale and arrange for the proper maintenance of the records so prepared. It also undertakes special survey :

(i) Various land acquisition activities;

(ii) On application, confirmation of boundary between two private individual Land, and

(iii) Public bodies or Government Departments.

The department provides copies of village maps, other maps and extracts from the other records to individuals and to various Departments for Administrative purpose. In brief, the department supplies basic data vital for sound land Revenue Administration and for undertaking agrarian land reforms. Thus, the department is closely related with the Revenue Administration.

The Central Government's Digital India Land Records Modernization Programme (DILRMP) inplemented by Land Records Department in the State. Under this programme, the computerization of land records and various village forms is being carried out.

In this document, an attempt has been made to introduce the performance budget of the Land Records Department which involves identification of the programmes and activities of the Department in relation to the given functions. The basic criteria are, such Programmes are included for which funds are specifically asked for by the department. In entire budget grants controlled by the Land Records Department has therefore, been accounted for and exhibited here.

On the basis of an analysis of the activities performed by the Land Records Department, the following programmes has been identified.

(i) Survey and Settlement Operations,

(ii) Land Records, and

(iii) Consolidation of Holdings.

OVERALL PERFORMANCE

The performance budget document may not and cannot be perfect in all aspects in the initial attempt, the updations/ improvements can be made on the basis of experience gained. The programme formats have been suitabley modified wherever necessary and incorporated in the performance budget on the basis of norms, standards, targets fixed for various item of work.

(A) As mentioned in the introduction, it is difficult to narrate all the Functions of Land Records Department. But, the schemes from which the income/revenue is delivered to Government, the details of such schemes are given below :—

(1) Pot-Hissa measurement,
(2) Gaothan Survey
(3) City / Town Survey (For extended Area)
(4) City Survey Records (Maintenance of City Survey records),
(5) Taluka Land Records (Maintenance of Agriculture Land Records),
(6) Consolidation of Holdings,
(7) Training Institute.

(1) **All types of Revenue Receipts :**

1. The updated land records are kept and maintained village wise in the office of Deputy Superintendent of Land Records (Dy. SLR) / City Survey Office. with the help of this record, the work of measurement and boundary fixation is carried out.
2. The revenue is received under Account Head
   a. “0029 Land Revenue”. :—Measurement Fees & Copying Fee *etc*. in Survey area (Rural area) and
   b. “0506 Land Reform”. :—Measurement Fees & Copying Fee *etc*. in City Survey area (Urban area)

The details of revenue received in the year 2024-25 and the probable revenue for the year 2025-26 is attached herewith on page No. (2)

(2) **Consolidation of Holdlings:**

The copies of the records of Consolidation Scheme are provided to the applicants on demand, from which the revenue is received as copying fees.

(3) **Training Academy :**

Land Records Training Institute started on 1-9-1985 at Aurangabad to impart the Department’s Training to newly joined employees with regards to department’s work and rules, so as to improve the standard of work and ultimately to improve the standard in the administrative work. The institute is renamed as “Land Record Prashikshan Probodhini” in 2011. It is compulsory for every employee to get the Post Recruitment Training (PRT) and to pass the PRT examination. Till November 2025 nearly 7496 employees are trained in Land Record Training Academy and about 31,297 employees are trained under various courses.

Government of Maharashtra had given sanction to establish a new training school at Mulshi taluka of Pune district *vide* GR No. Astha 2012-267-Pra,Kra46-E, dated 5-2-2013 to provide the technical training to department’s employees.

Administration Structure Table :

TABLE (1)

Settlement Commissioner and Director of Land Records, Maharashtra

Additional Settlement Commissioner and Additional Director of Lands Records (1)	Deputy Director of Lands Records attach S.C. (Survey) Pune (2)	Deputy Director of Lands Records attach S.C. (City Survey) Pune (3)	Deputy Director of Lands Records attach S.C. (Consolidation) Pune (4)	Deputy Collector cum State Co-ordinator E-ferfar (5)
Office Superintendent–5 Organization and Method Officer–1 Account Officer-1 Assistant Accounts Officer-1	Office Superintendent–3 Reservey–2 DILRMP–1 to 3 & 5	Office Superintendent–4	Office Superintendent–1	Office Superintendent-2 DILRMP – 4

*Digital India Land Records Modernization Program.

TABLE (2)

Settlement Commissioner and Director of Land Records Maharashtra

Class of Officers (1)	Pune Region (2)	Konkan Region (3)	Nashik. Region (4)	Chha. Sambhajinagar Region (5)	Amravati Region (6)	Nagpur Region (7)
Class-1 Class-1	D.D.L.R.-1 D.S.L.R.-6	D.D.L.R.-1 D.S.L.R.-8	D.D.L.R.-1 D.S.L.R.-6	D.D.L.R.-1 D.S.L.R.-7	D.D.L.R.-1 D.S.L.R.-6	D.D.L.R.-1 D.S.L.R.-5
Class-2	O.S. attached D.D.L.R.-1 Dy. S.L.R.-56 C. T. S. O.–8	O.S. attached D.D.L.R.-1 Dy. S.L.R.-47 C. T. S. O.–13	O.S. attached D.D.L.R.-1 Dy. S.L.R.-54 C. T. S. O.–5	O.S. attached D.D.L.R.-1 Dy. S.L.R.-76 C. T. S. O.–1 Instructor–4.	O.S. attached D.D.L.R.-1 Dy. S.L.R.-54 . .	O.S. attached D.D.L.R.-1 Dy. S.L.R.-63 C. T. S. O.–3
Class-2	Spl. Dy. S.L.R. (CTS)–1 Spl. Dy. S.L.R. *Cum* E.O.–2	Spl. Dy. S.L.R. *Cum* E.O.–4 Mira Bhyander	Spl. Dy. S.L.R. (CTS)–2 Spl. Dy. S.L.R. *Cum* E.O.–3	. .	Spl. Dy. S.L.R. Cum E. O.–7 .	

D.D. L. R. –Deputy Director of Land Records

D. S. L. R. –District Superintendent of Land Records.

Dy. S.L.R. –Deputy Superintendent of Land Records.

O. S. –Office Superintendent

Spl. Dy. S. L. R. –Special Deputy Superintendent of Land Records *Cum* Enquiry Officer.

Spl. Dy. S.L.R. (C.T.S.) –Special Deputy Superintendent of Land Records (City Survey)

C. T. S. O. –City Survey Officer.

1. Survey and Settlement Work

(One) Introductory

(1.1) Survey :–

This department deals with Survey and Classification of Agricultural Lands for the purpose of Land Revenue Settlement, Records of Right, *etc*; Similarly, it undertakes survey of Non-agricultural lands in cities and Gaothan areas various types of survey operations such as original survey, revision survey, *pot-hissa* survey and survey of Gaothan areas and cities *etc*; are undertaken by Land Records Department.

(1.2) Settlement :

This periodical revenue settlement of agricultural lands is undertaken under the provisions of the Maharashtra Land Revenue Code, 1966 with a view to fix the land revenue assessment of individual holding. This assessment is fixed taking into Consideration the productive capacity of the individual land holding by carrying out classification value of land and considering other advantages and disadvantages in the tract. The unit for such settlement was considered as taluka in the past but subsequently homogeneous tract is considered as unit and the principles of settlement are also modified to some extent under the Maharashtra Land Revenue Code, 1966. The assessment is fixed to guarantee usually for 30 years. The settlement periods in respect of most of the talukas in the state have, however, expired and they are therefore, due for undertaking fresh revision settlement. but the old Settlements are continued at present. Government can direct fresh settlement under Section 92 of the Maharashtra Land Revenue Code, 1966 at any time. *Vide* G. R. No. , dated 6-10-2015 of Revenue and Forest Deptt., the Govt. has given sanction to carry out the resurvey of agricultural lands in state. However the issues related with Resurvey has been submitted to Government of Maharashtra.

Measurement and Settlement is an important programme of land records department. Three types of work are under way in this programme.

C-1 settlement

C-2 Pot-Hissa Measurement

C-3 Recoverable City and Gaothan Survey.

C-1. Settlement :

In the Land Records Department the Head Quarter, headed by the Settlement Commissioner and Director of Land Records. Maharashtra is working for the purpose of direction and supervision of various activities of this department. He functions as a head of the Department and exercises control over the administration of the department. He is assisted by Additional Settlement Commissioner and additional Director of Land Records and four DDLRs. They are assisted by 21 Gazetted Class-II Officer, as office Superintendent and 1 Account Officer of Treasury Cadre.

At the region level there are 6 Deputy Director of Land Records with Headquarters at Mumbai, Nashik, Amravati, Pune, Aurangabad and Nagpur. The Regional Deputy Director of Land Records are responsible for proper co-ordination and administration of all activities of the Land Records Department in their regions, exceeding those which are specifically reserved by the Settlement Commissioner and Director of Land Records, Maharashtra.

C-2. Pot-Hissa Measurement :

The sub-division of Survey Number and its further subseqent divisions are required to be mesured and mapped to bring the survey records and records of rights up-to-date. The *pot-hissa* measurement is carried out under Section 87 of Maharashtra Land Revenue Code, 1966 and the cost of such measurement is recovered from the respective Land holders in the form of pot-hissa measurement fees.

C-3. Recoverable City And Gaothan Survey :

At the time of original survey of agricultural land, the areas under gaothan sites in villages and cities were left unsurveyed. No records of rights showing the title and maps were available with a view to prepare such records and to facilitate operations of development plans, Survey of gaothan sites of villages and cities are taken up under the provisions of Sections 79 and 126 of the Maharashtra Land Revenue Code, 1966. City Survey operations is in progress in 5633 villages during the year 2022-2023. Even though the entire cost of such surveys is initially borne by the Government, it is recoverable in the form of Sanad Fees from the land holders.

The important activity of original survey and classification in respect of all the villages have already been completed and if Government directs re-survey of lands, this activity will have to be undertaken by the Department in addition to above 3 activities. At present works of this type are being entrusted to staff doing maintenance of Land Records and due to such work load, nothing regarding this activity is furnished in this document.

(Two) Programme Work load Summary and Explanation of Financial Requirement.

Table showing Financial Requirement : (Please *see* Page No. 19 to 27)

2.1-Programme of Inspections :

(1) The Settlement Commissioner and Director of Land Records, functions as the head of the department. There are in all six offices of the divisional head of the Department headed by the Deputy Director of Land Records. As per Govt. circular G. A. D. No. Inspection 1085-57-18. (Ra. Va. Ka.) dated 26th April, 1985, the head of the department has to inspect all the offices of the regional head of the department. Accordingly the Settlement Commissioner and Director of Land Records is completing the inspection work of all the offices of the Deputy Director of Land Records every year.

(2) The Deputy Director of Land Records, Pune, Mumbai, Nasik, Aurangabad , Amravati and Nagpur function as regional head of the department. As per Settlement Commissioner and Director of Land Records, Maharashtra Circular No. Admin-611-E-47, dated 21st April, 1977, The Deputy Director of Land Records are to inspect the offices of DSLRs in their reagon every year and DSLR are to inspect the all offices of Dy. SLR on their region once in 4 years.

(Please *see* Table-II, Page No. 2)

(Three) Personnel Summary :

(Please *see* Table-III, Page No. 3 to 4)

(Four) Recoverable City and Gaothan Survey :

A. Gaothan Survey : In the year 1964, the Government has started the scheme of Gaothan Measurment in all the villages of the State. Under this scheme, the recovery of measurement expenditure is recovered from land holders in the form of Sanad Fee. Presently, this scheme is limited to the measurement of village having Population of more than 2000. But now, as per the GR of Ministry of Rural Development, No. sankirna-2018/Pra. Kra. 13/Ma. Tan. Ka., dated 22-02-2019, the Government has started the Gaothan Survey of unserveyed Gaothan sites as per 2019. with the help of Survey of India exempting the criteria of less than 2000 population villages within 3 years. For fast implementation of this scheme, the images are taken by Drones and the Soft ware is developed. For this, 20 Offices of Special Deputy Superintendent of Land Records are working and also the same work will be carried out by the offices of the Deputy Superintendent of land Records.

Table-II

Progress of Drone survey work of village taken up for Gaothan Survey work. (Please *see* Page No. 5)

Table-III

Statement showing the details of measurement properties enquiry and writing of Sanad and Property Cards under the scheme of Gaothan measurement work. (Please *see* Page No. 6)

B—City Survey.— This survey is taken up in the Municipal Towns. Normally this work is taken up after the Municipality deposits the entire estimated cost of survey in advance. The object of this survey is to prepare maps and record of rights of the individual properties. This survey also facilitates levy of Non-agricultural assessment on lands used for Non-agricultural purpose. It also helps to prepare development plans in developing cities. The expenditure incurred on this scheme is recovered by levying of Sanad Fees on Property holders.

The following table indicates the progress of City Survey Work in respect of Municipal Towns and Sanad Fees levied thereon.

Table - IV

Statement showing the details of progress of City Survey work in respect of Municipal Towns. (Please *see* Page No. 7)

Table - V

Town Planning extended area in respect of Municipal Towns. (Please *see* Page No. 8)

(Four) Personnel Summary :

C (iii) Recoverable City Survey Operation :—

Table - VI

Recoverable City Survey Operation :— (Personnel Summary).

(Please *see* Page No. 9 to 10)

2. LAND RECORDS :

(One) Introductory :—

After completion of programme of survey and settlement operations the Records of Agricultural Land are arranged villagewise, talukawise in each district. In respect of cities, villages site survey, after completion of survey and enquiry work the records are arranged and preserved for each city village. These survey records are maintained up-to-date by incorporating subsequent changes occuring due to inheritance, sale of lands, acquisition and conversion of agricultural lands, non-agricultural lands *etc;* This programme is known as land records programme and it consists of two activities:—

(1) Records of City Survey :— Maintenance of City Survey/Gaothan Survey. The measurement work other than Municipal Corporation, Zilla Parishad and Municipal Council areas are handed over to Deputy Superintendent of Land Records since 01-10-1994.

(2) Survey records :— Maintenance of agricultural land survey.—The work of Maintenance of Agricultural land survey is carried out by Deputy Superintendent of land Records since 01-10-1994.

Work regarding maintenance of City Survey Records is looked after by Maintenance Surveyor under the supervision of City Survey Officer.

The Survey related records, their updation and maintenance work at taluka level is done by Deputy Superintendent of Land Records with the help his office Staff.

Table II

Programme works load summary and explanation of financial requirements (Please *see* Page No. 19 to 27)

(2.1) City Survey records :

Table II

Statement showing the details of Maintenance of City Land Records of Municipal Town Gaothans villages whose City Survey has been completed (Please *see* Page No. 11)

Table II-A

Statement showing the workload in city survey town/village site surveyed villages (Please *see* Page No. 11)

Table III

Personnel Summary (Please *see* Page No. 13 to 14)

(2.2) Survey lands records :

(a) Maintenance of survey records of agricultural lands :—

The updated survey records are kept village-wise and taluka-wise in the office of Deputy Superintendent of Land Records Office at taluka level. Applications for confirmation of boundaries are accepted under Section 136 of Land Revenue Code 1966 and on the basis of original records the boundaries are confirmed. Court commission cases, ordered by the Court. And Non Agrigultural measurement are done as per the Revenue Authorities orders.

Table II-A

The disposal of work by the Cadastral surveyors : (Please *see* Page No. 15)

(B) Land Acquisition :

Joint measurement work for Land Acquisition is done by Taluka level office *i.e.* Deputy Superintendent Land Record Office/City Survey Office in the present of concerned Land Acquisition Authority, Government Authorities. The Land acquisition map and the report along with JMP / JMC to concerned Land Acquisition office. After receiving the copy of the award from the Land Acquisition Office, the KJP is prepared by the Deputy Superintendent of Land Records Office/City Survey Office and sent it to concerned Tehsildar's Office to take further necessary action.

Table II-B

Disposal of land Acquisition, Measurement Correction Work. (Please *see* Page No. 16)

Table II-C

Details of Measurement cases under forest rights (Please *see* Page No. 16)

Land Records Training Academy, Chhatrapati Sambhajinagar :

Land Records Training Academy, Chhatrapati Sambhajinagar is conducting various types of training courses, *i.e.* Post Recruitment Training, Land Rrcord Qualifying Examinating Training, Class 3 (Grade 2 & Head quarter Asst./ Shirestedar) training, Class 3 grade 3 (Nimtandar/Maintenance Surveyor Thedolite Surveyor) training, Class 3 grade 4 (Clerk/Surveyor) training classes for Instructors of Training Academy, training for Probationer Dy. Superintendent of Land Records, Dy. Superintendent of Land Records/Special Dy. Superintendent of Land Records /City Survey Officers training by arranging lectures of District Superintendent of Land Records/ Dy. Director of Land Records/Settlement Commissioner Employees/ Officers are being training at this Land Records Training Academy.

Rather than above mentioned training Land Records Training Academy, also conducts training for Tahasildar/ Dy. Collector cadre officers from Revenue Department for the topic of Settlement and Surveying as per the direction of Government. A Total of 2295 trainees are schedule to be trained in Land Records Training Academy, Chhatrapati Sambhajinagar from April-2023 to the and of March-2025.

As per the above information Officers and Employees have been taken benefits of training courses conducted by Academy in this year. In the year 2020-21, mainly Post-Recruitment Training, E. T. S. Machine, GNNS Rovers & Vocational Training for Group-D has been imparted. Permanent Establishment of Training Academy.

Land Records Training Academy been established on 1st Sept. 1985 at Aurangabad. The main purpose of establishing this Academy is to train the newly recruited employees in Government with giving knowledge of various type of departmental work, related rules and laws, to improve the quality of their work. Each employee appointed newly or promoted from class 4 to class 3 in Land Record Department has to take Post-Recruitment Training compulsory. It is also compulsory for them to pass the Post-Recruitment Examination at the end of training session. Till date the 127 batches of Post-Recruitment training conducted successfully and about 8256 employees has given the Post-Recruitment Training.

Statement-A

Programme wise Demands of Total Budget Estimates 2022-2023.

(Please *see* page 31 to 39).

4. Consolidation of land Holdings

Introduction :

The scheme for consolidation of Agricultural land of State was undertaken under the provisions of The Bombay Prevention of Fragmentation and Consolidation of Holdings Act, 1947. The first part of the Act is about Prevention of Fragmentation of Land Holdings. It includes restrictions on alienation and sub-division of consolidated holding and the amalgamation and where necessary the redistribution of holding or portions of holdings in any village, Mahal, Taluka or any part thereof so as to reduce the number of plots in holdings. This Act has been enacted in Western Maharashtra since 1948. A standard area has already been set up for the different classes of land and the work of registering the same in the record of rights has also been completed. The revenue department has implemented the Act at the village level. The details are as follows :–

1	Number of total villages in the state	42,482
2	Number of villages where consolidation Scheme	30,910
3	Number of villages where the consolidation Scheme is not implemented.	11,572

1. As per the Revenue and Forest Department, ministry's Resolution No. 1092/CR8006/L-1, dated 04-01-1993 the stay has been given for implementation of the Bombay Prevention of Fragmentation and Consolidation of Holdings Act, 1947 in Maharashtra.

2. The Maharashtra Government has dismissed the Employees appointed independently for the purpose of consolidation scheme from 01-10-1994.

3. After the date of 04-01-1993, new villages have not been, undertaken for the purpose of consolidation Scheme. However, as per the Memorandum issued on 08-08-1995 by Revenue and Forest Department the approval had been given to complete the work of remaining incomplete villages selected before the resolution dated 04-01-1993 and carry out the necessary work thereoff.

The details of remaining work are as follows :-

Type (1)	Remain (till 31-3-25) (2)	2025-26 Achieved 31-10-25 (3)	2026-27 Target (probable) (4)
Rights of Records promulgated villages	0	0	0
"Akarabanda" of villages	3	0	3
Allocation of transfer Certificates	2	0	2
Map printing of villages	2	0	2
Complaint against the Scheme	2671	888	1783

The above work of the consolidation scheme is being completed by Deputy Superintendent of Land Records from 01-10-1994.

The Draft Circular regarding "fixing the time line" to accept the Complaint Application on Consolidation Scheme is submitted to Govt. of Maharashtra. on 31/8/2019 by settelment Commissioner & Director of Land Records Maharashtra.

5. Hilly Region Development Programme :—

As per Planning Department of Government of Maharashtra G. R. No. H.R.D.P. 1094 Pra. Kra. 36 ka-1455, dated 29-3-1995, the decision regarding declaration for new hilly area and the related policy matters, need to be taken from the Director, Maharashtra Remote Sensing and Application Center, Nagpur only. Due to this the reports regarding the same cannot be submitted by this Department.

6. Digital India Land Records Modernization Programme (DILRMP) :

Digital India Land Records Modernization Programme (DILRMP) is an integrated programme for modernization and management of land records. It has been initiated by Department of Land Resorces (DoLR), Government of India in 2008 and is named as "E-Dharti"DILRMP. In the State, the scheme is implemented as 'E-Mahabhoomi'. For effective implementation of scheme, "E-Mahabhumi Project Management Unit" in the form of Society, is set up *vide* Revenue and Forest Department's GR dated 20-3-2012. E- Mahabhoomi is looking after the detailed implementation of all components DILRMP Project in the State.

The main objective of DILRMP is to implement the Guranteed Conclusive title to immovable properties. The following are the main components of DILRMP.

1. e-Nakasha : Digitization of Cadastral Maps.

The Government of Maharashtra has given sanction to digitize-all types of Cadastral Maps in the entire State *vide* G.R. No. Sankirna 1011/2103/Pra.Kra.618/L-1, Dated 6-10-2015. In the first phase, 6 districts *viz.* Pune, Raigad, Nashik, Aurangabad, Amravati and Nagpur were taken up. The work of digitization of cadstral maps of six districts is now completed.

The digital signing of maps is in progress, after that those maps will be made available in public domain. The digirization of remaining 28 districts will be taken up and the work is assigned to M/S Bharat Electronics Ltd. Banglore. Accordingly from 1st December, 2022 the work is started. And is planned to be completed in December, 2024.

2. e-mutation : Online Mutation :

From 1st April, 2015 Implementations of Online Mutation started in entire state. E-mutation application ensures that as soon as there is registration of document resulting into change of ownership of land, process of mutation is initiated online. In this Process all the steps starting from entry into mutation register to correction of ROR is made online. To accomplish this 2.60 Crore by his Computerized 7/12 data is uploaded on cloud as per Government Cloud Policy. This data is being used by Talathi and Circle Officers for online mutation. 2.28 Crore online mutation have been registered by the end of Oct., 2023 also Digitally signed Computerized 7/12 is made available on Public Domain with online payment facility.

3. e-Nakasha : Digitization of Cadstral Maps.

The Government of Maharashtra as given sanciton to digitize all types of Cadstral Maps in the entire State *vide* GR No. Sankirna 1011/2103/Pra.Kra.618/L.-1, Dated 6/10/2025. In the First phase, 6 districtis *viz.* Pune, Raigad, Nashik, Aurangabad, Amravati and Nagpur were taken up. The work of digitization of cadstral maps of six district is now completed.

The digital signing of maps is in progress, after that those maps will be made available in public domain. The digitization of remaining 28 districts will be taken up and the work is assigned to M/S Bharat Electronics Ltd. Banglore. Accordingly from 1st December, 2022 the work is started and is planned to be completed in 31st December, 2025.

3. e-Resurvey : Resurvey Modern Technology.

The Government of Maharashtra had given sanciton to carry out the resurvey in six districts, *Viz.*, Pune, Raigad, Nashik, Aurangabad, Amravati and Nagpur in phase 1 *Vide* GR dated 6-10-2015. As per Directions, Government of India letter F. No. 2812/34/2016-L.R.D, dated 8-12-2016 to " carry out record or survey operation from DILRMP funds only when ROR or field book or Map are not available." As Maharashtra has Field Measurement Books. Maharashtra has not undertaken resurvey activity. Updation or or RoRs and Cadastral maps is in progress.

4. e-Records : Scanning of old Records and Creation of Modern Record Rooms.

4.1 Scanning of Old Records.

The pilot project of scanning old records was implemented in the office of Tehsildar, Mulshi, Haveli and Deputy Superintendent of Land Records, Mulshi, Haveli, Pune District. The Land Records Department and Revenue Department have a large number of old records, which are worn out and torn due to daily use, Therefore, it has become necessary to scan all these records and preserve them in digital form. Digital records will enable citizens to receive better and timely services. For this purpose, modern computers, UPS and Multifunctional printers have been provided to the record rooms of tehsil and land record offices. The number of old records to be scanned in the state is 34.35 crores, and the work of scanning records is being done through three private agencies **from August 2014.** as of today, out of a total of 34.35 crore pages, 30.83 crore pages have been scanned. Out of these, 22.88 crore record pages have been uploaded to the Mahabhumi portal.

Out of 35 Districts, 32 Districts, including Sangli, Satara, Solapur, Kolhapur, Ratnagiri, Raigad, Thane, Palghar, Mumbai Suburban, Jalgaon, Nandurbar, Gadchiroli, Chandrapur, Latur, Nagpur, Amravati, Akola, Yavatmal, Washim, Ahilya Nagar, Dhule, Nashik, Bhandara, Gondia, Hingoli, Jalna, Nanded, Sindhudurg, Sambhajinagar, Wardha, Parbhani and Dharashiv have completed the work. The Scanning work of the remaining three Districts (Beed, Buldhana and Pune) is in its final stage.

Out of the Districts where scanning work is complete, 23 Districs, including Raigad, Thane, Palghar, Mumbai Suburban, Nandurbar, Gadchiroli, Chandrapur, Latur, Amravati, Akola, Yavatmal, Washim, Ahilya Nagar, Dhule, Nashik, Gondia, Satara, Solapur, Jalgaon, Hingoli, Jalna, Wardha and Dharashiv have uploaded their complete data and 10 Districts, including Ch. Sambhaji Nagar, Parbhani, Sangli, Kolhapur, Ratnagiri, Nanded, Nagpur, Sindhudurg, Buldhana and Pune have uploaded partial data on the website *http:mahabhumi.gov.in/e-search.* This uploaded data is available for Citizens to view on *aapleabhilekh.gov*.in website for free. Additionally, the paid service is available to Citizens on the same website where they can download digitally signed old records.

4.2 Installation of Compactors in Modern Rooms

Under the Digital India Land Records Modernization Programme (DILRMP), the component of establishing modern land record rooms includes the installation of compactors in the record rooms of all Tehsil offices and Sub-Deputy Superintendent of Land Records offices in the state. Funds for this work were made available as per the Government Resolution date 30/03/2027 Accordingly, as of taday, out of a total of **740 offices,** compactors have been installed in **521 offices**. In **103 offices**, compactors had already been installed earlier under other schemes. Due to reasons such as insufficient ceiling height, the record room being located on the first or second floor or the office being situated in a rented building, compactors have not been installed in **116 offices**. Details are as follows :

Office Name	Total Offices	Total Supply	Already Installed in other scheme	Not Supply due to height issue/1st Floor/Rental Office (7+8+9)	Height Less	1st Floor	Rental
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
Tahasil, dyslr, ctso	740	521	103	116	31	41	44

Out of the above 116 remaining offices, after a fresh review, apporaval for installing compactors in the record rooms of 35 new offices, as per the demand, has been granted in the meeting of the Regulatory Board held on 17/02/2025, chaired by the Hon'ble Additional Chief Secretary, Revenue Department, Mantralaya.

An e-tender was published on Maha Tender on 16/10/2025, with extensions granted from time to time, the tender was opened on 02/12/2025, in which four agencies submitted their participation. Accordingly, the tender process is currently under progess.

5. e-Bhulekh : Single window interface for public.

e-Bhulekh is one of the most unique applications developed by NIC under the guidance of Settlement Commissioner & Director of Land Records, Maharashtra State for providing all land records data since 1880 through one application. It will allow citizens to trace history of their land parcel (textual as well as spatial data) and view all such records. It will also help other government departments to access land records data for official purposes. The data is available on *https:mahabhumi.gov.in.*

Apart from the DILRMP Components, e-Mahabhoomi has also introduced 2 new projects under its umbrella in Maharashtra State. They are as follows :–

6. e-Mojni : Version 2.0-

E-Mojani Version 2.0 has been developed for the Land Records Department to resolve the Mojani cases of citizens by rapid way.

In E-Mojani Version 2.0 citizens have been provided with infromation about filling the Mojani application, paying the fee, each step of the Mojani application will be available through SMS and the Mojani notice will be given online. Mojani map with G.I.S. Coordinates and digital signature will be provided along with other facilities.

In the first phase, The e-Mojani Version 2.0 has been implemented in two districts of Washim and Nandurbar from May 2023, i.e., seven talukas each, *i.e*., a total of 14 talukas, and one taluka each in the other 32 districts, i.e., 32 talukas, from August 7, 2023.

In the second phase, it was implemented in 64 talukas, *i.e.*, two talukas wach in the 32 districts, from Jaunuary 16, 2024. Similarly, the e-Mojani Version 2.0 has been implemented in the enitre 14 districts and three talukas each in the remaining 18 districts, i.e., a total of 129 talukas, from April 15, 2024.

In the fourth Phase, e-Mojani Version 2.0 has been implemented in 103 talukas out of the remainig 116 talukas, from September 1, 2024. The e-Mojani Version 2.0 has been implemented in the remaining 13 talukas from December, 1, 2024. However, the GIS based e-Survey Version 2.0 has been implemented in all the city survey offices of Maharashtra and 353 talukas except Jiwati Taluka of Chandrapur district of Nagpur Division.

Also, the e-Mojani Version 2.0 has implemented in 30 city survey offcies in the state from 22/09/2025 and the e-Mojani Version 2.0 has been implemented in the offices for the Naina 1 and Naina 2 Projects in the state from 10/11/2025.

7. e-Chawadi : Computerization of Talathi's portfolios.

To bring consistency and regularity in the work of the Talathi's, it was decided to computerize the Talathi's portfolio (Village sample No. 1 to 21 held by the Talathi's). by Implementing the e-Chawadi Pranali across the State, the recovery work of 30,719 out of 44,299 villages was started.

8. Maharajsva abhiyan for the Year 2025-2026

1. As per the directions of the Government of Maharashtra, the Seasonal Crop Registration (e-Peek Pahani) Project has been implemented across the entire State from the Kharif 2021 season. Accordingly, from 15th August 2021, real-time crop inspection data is being collected online throughout the State. This project is being implemented with the objective of empowering farmers to directly record crop inspection entries in Village Form No. 7/12.

As per the directions of the Government of India, to incorporate essential features such as Geo-referencing, Sahayak login, etc. into the State's e-Peek Pahani Mobile Application, the Digital Crop Survey (DCS) Project has been implemented as a Pilot Project during the Kharif 2023 to Kharif 2024 season. This project is being executed at the field level through effective coordination between Revenue officers and staff. To assist farmers in crop registration, Sahayaks (Assistants) have been appointed in all villages, who provide necessary technical guidance and resolve operational issues faced by farmers. In cases where farmers are absent or where crop details have not been recorded by the farmers themselves, the crop registration work is completed through the appointed Sahayak. As per the Government Resolution (GR) dated 14th October, 2024, it is necessary that at least 60% of the crop registration shall be completed by the farmers themselves, while the remaining full or partial land area shall be recorded by the Sahayak. All eligible farmers (Khata Holders) shall be registered on the e-Peek Pahani Mobile Application (DCS), and the details of the crops standing in their fields shall be uploaded along with geo-tagged photographs (latitude and longitude). In case any change, correction, or deletion is required in the uploaded crop survey details, a facility to edit or delete the crop entry within 48 hours has been made available in the mobile application. 100% of the crop entries uploaded by farmers are reflected in Village Form No. 12 (7/12) after 96 hours.

2 - E-Mutation: Online Mutation : Online mutation has been implemented across the entire state from 1 April, 2015. Under this system, the entire process—from assigning a mutation number to the registered or unregistered mutation, entering it in the mutation register, issuing the corrected 7/12 extract, and updating the relevant village forms-has been made fully online.

For this purpose, all **2.60 crore 7/12 extracts** in the state have been computerized and their data has been stored as per the Government's cloud policy. Talathis and Circle Officers across the state are carrying out mutation work online.

By the end of **November 2025,** 23002970 crore online mutations have been recorded. Additionally, digitally-signed computerized 7/12 extracts are available to the public, and an online payment facility has also been provided for obtaining them.

8. (2) - E - Hakk : For promoting the use of the E-Hakk system (PDE), which has been developed to enable ordinary landholders to submit online applications directly to the Talathi office for mutation, special efforts should be made at the taluka and district levels. As far as possible, all types of mutation applications available in the E-Hakk system should be accepted only through this platform, and orders should be issued within the prescribed time limits.

Similarly, care should be taken to ensure that online applications submitted for correcting errors in the computerized 7/12 extract are not rejected unnecessarily. Information regarding this work will be collected every month through the prescribed format and reviewed, and based on this, the Collector and the concerned revenue officials will be evaluated.

8. (3) - Review of Pending Mutations :

Since it is necessary to dispose of all mutations processed through the e-mutation system within the prescribed time limit, a monthly review of pending mutations should be conducted at the circle, taluka, sub-division, district, and divisional levels. Care should be taken to ensure that any uncontested mutation does not remain pending for more than **28 days**, and disputed cases (cases with registered complaints) do not remain pending for more than **one year**.

Information regarding this work will be collected every month through the prescribed format and reviewed, and based on this, the Collector and the concerned revenue officials will be evaluated.

Declaration 4 by the Sub-Divisional Officer

For ensuring an accurate computerized 7/12. (land record) database, it is necessary for the Sub- Divisional Officer to clear all essential reports in the ODC and issue **Declaration 4** for every village within their sub-division. This work must be completed during the **2025-2026 revenue year.**

Information related to this task will be collected every month through the prescribed format and reviewed, and based on this, the Collector and the concerned revenue officials will be evaluated.

GPN–TB-1989–DDLRR&FDM-02-2026-110 copies–PA4*.

GOVERNMENT PRESS, NAGPUR.